

Innehåll

1. INLEDNING.....	4
2. GENOMFÖRANDET AV FORSKNINGEN.....	7
2.1 FRÅGESTÄLLNING OCH SYFTE	7
2.2 FORSKNINGENS HYPOTESER	8
2.3 METOD OCH TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	10
2.4 FORSKNINGENS STRUKTUR	11
2.5 FORSKNINGSETISKA FRÅGOR.....	13
3. KONSTRUKTIONEN AV BARNDOM, GENUS OCH POJKDOM I SOCIALT ARBETE. 14	14
3.1 DEN SOCIALKONSTRUERADE VERKLIGHETEN I SOCIALT ARBETE.....	15
3.2 DEN NYA BARNDOMSFORSKNINGEN I SOCIALT ARBETE.....	17
3.3 KONSTRUKTIONEN AV GENUS I SOCIALT ARBETE.....	19
<i>En forskningsöversikt .....</i>	<i>20</i>
<i>Begynnande pojkforskning.....</i>	<i>22</i>
<i>Pojkdom.....</i>	<i>25</i>
4. TILLÄMPNINGEN AV FALLSTUDIE	27
4.1 FALLSTUDIE SOM FORSKNINGSMETOD.....	28
4.2 FORSKNINGSPROCESSEN.....	30
<i>Materialiet, materialinsamlingen och intervjun .....</i>	<i>31</i>
<i>Utvecklandet forskningshypoteser och det anteciperade mönstret.....</i>	<i>32</i>
<i>Det språkliga dilemmat och berättelsen .....</i>	<i>33</i>
5. ANALYS	35
5.1 BEARBETNING AV MATERIALET.....	35
<i>Tidsaxeln.....</i>	<i>36</i>
<i>Berättelsen.....</i>	<i>37</i>
5.2 MÖNSTERMATCHNING OCH EXPLIKATIONSUPPBYGGNAD.....	39
5.3 ANALYSEN I PRAKTIKEN.....	40
6 FALLSTUDIEN	42
6.1 BERÄTTELSENA.....	43
<i>Berättelsen om Sauli.....</i>	<i>43</i>
<i>Berättelsen om Matti .....</i>	<i>45</i>
6.2 DE ANTECIPERADE MÖNSTREN	49
<i>Aggressiva, oroliga och besvärliga pojkar... ..</i>	<i>50</i>
<i>... en utmaning för det sociala arbetet.....</i>	<i>53</i>
<i>Alternativa konstruktioner .....</i>	<i>60</i>
6.3 KONSTRUKTIONEN AV POJKDOM I BARNSKYDDSRARBETE.....	63
<i>Konklusionerna av fallstudien .....</i>	<i>63</i>
<i>Resultatet i förhållande till tidigare forskning.....</i>	<i>65</i>
<i>Reflektioner om studien .....</i>	<i>67</i>
7 AVSLUTANDE DISKUSSION.....	70
LITTERATUR	73
FIGURER	
Figur 1: Forskningsprocessen.....	12
Figur 2: Tidsaxeln.....	37
Figur 3: Analysmetoden.....	42

1. Inledning

Så länge som jag har studerat socialt arbete har jag varit övertygad om att jag i min pro gradu-avhandling på något sätt kommer att fokusera på pojkar. Jag upplever att pojkar är en utmanande och intressant grupp både i forskningssyfte och i det praktiska barnskyddsarbetet. Pojkar har inte ännu framhävts nämnvärt i forskningen gällande socialt arbete, men jag upplever att pojkar är inom praktiska barnskyddsfältet en omdiskuterad grupp. Det kopplas flera olika farhågor till pojkar, såsom pojkars faderlöshet och brist på manliga förebilder, pojkars dalande skolframgång samt pojkars benägenhet till kriminalitet. Mitt forskningsintresse för pojkar har blivit väl bemött av socialarbetare. Jag har också fått uppmuntran för att studera och problematisera pojkar i barnskyddsarbete. Det är flera som har påpekat vikten av att någon gör pojkars sak i det kvinnodominerande sociala arbetet.

Min förståelse om pojkar och pojkars problemställningar bygger på två olika forskningsgrenar. Genusforskningen i socialt arbete är en ganska naturlig utgångspunkt för en avhandling som fokuserar sig könsspecifikt på pojkar. Det finns ett brett intresse bland forskare att förstå hur männens och kvinnors sociala verklighet är konstruerad, samt vilken dynamik och hurdana processer upprätthåller könsordningen (Hedin & Månsson 2005, 5). Den mera framträdande referensramen är dock det s.k. nya barndomsperspektivet eller barndomsforskningen (Corsaro 1997; Prout & James 1997). Man har inom barndomsforskningen börjat uppfatta en ny paradigm om barn, med den utgångspunkten att också barndomen i likhet med genus är något socialt konstruerat. Det har dock visat sig vara överraskande utmanande att kombinera dessa två forskningsgrenar, trots den gemensamma socialkonstruktionistiska nämnaren. Tillämpningen av det nya barndomsperspektivet och den socialkonstruktionistiska genusforskningen förutsätter en del kritisk bearbetning då den användas i förståelsen av pojkars problemställningar. Utmaningen kommer främst till uttryck i det avseendet att pojken inom genusforskningen uppfattas i allmänhet som den normativa kategorin med en fördelaktig position i könshierarkin. Inom barndomsforskningen uppfattas barnen däremot som en marginaliserad grupp. Det nya barndomsperspektivet som lanserats

som en kritisk perspektiv utmanar också i detta avseende tidigare generella uppfattningar om barn (jämför Prout & James 1997, 10–14).

Det framkommer tillsvidare begränsat med genusforskning om barn. Man kan också hävda att man inom den nya barndomsforskningen tillsvidare inte har tagit hänsyn till genus. Genusforskningens främsta bidrag till avhandlingen är att genus uppfattas som något kulturbetingat, dynamisk och komplext. Jag har alltid förhållit mig avvaktande till generaliserande uppfattningar om pojkar som baserar sig på biologiska antaganden där bl.a. hormoner som testosteron styr och förklarar pojkens väsen. Jag kan inte tänka mig att pojkar skulle vara så begränsade. Den här typen av föreställningarna har kvinnoforskningen sedan länge lyckats avvärja från kvinnan. Hos pojkar och män lever dessa myter kvar. Jag bygger min förståelse på pojkar utgående från ett dynamiskt kulturperspektiv. Vår uppfattning om genus och dess betydelse konstrueras och omformas genom tiden.

I avhandlingen studerar jag pojkars barnskyddsklientkap med utgångspunkten att pojkar är en signifikant och utmanande grupp inom barnskyddsarbete. Fokuset är i socialarbetarnas förståelse av pojkar och pojkars problem. Forskningen utgår från två fall inom barnskyddsarbete där huvudmannen är pojke. Jag har genom att studera och analysera ifrågavarande pojkars barnskyddsdokument samt genom att intervjua socialarbetare, försökt framställa en enhetlig bild av pojkens barnskyddsberättelse. Dessa berättelser har vidare analyserats med hjälp av mönstermatchningsmetod. Forskningen är inte en komparativ studie mellan flickor och pojkar utan enbart pojkar står i fokus. Även om jag försöker finna det karakteristiska med pojkars barnskyddsklientkap utesluter jag inte att liknande konstruktioner kunde gälla även för flickor. Forskningen har två målsättningar. Dels har jag velat förstå och beskriva de tolkningsramar som socialarbetare utgår ifrån i sitt arbete med pojkar. Dels vill jag i etnografisk anda, hitta nya frågor och frågeställningar om pojken.

I kapitel 2, "Genomförandet av forskningen", redovisar jag forskningens frågeställning och syfte. Utöver detta beskriver jag forskningens två hypoteser samt presenterar i korthet forskningens struktur, teoretiska utgångspunkter och forskningsmetoden. I kapitlet diskuterar jag dessutom forskningsetiska frågor. I kapitel 3, "Konstruktionen av

barndom och genus i socialt arbete”, går jag igenom forskningens teoretiska utgångspunkter och redovisar den tidigare forskningen som är anknuten till pojkar i barnskyddsarbete. Därefter följer kapitel 4, ”Tillämpningen av fallstudien”. I detta avsnitt presenterar jag forskningens metod och sättet jag tillämpat fallstudiet i avhandlingen. I samma avsnitt beskriver jag också närmare de olika faserna i forskningsprocessen. Kapitel 5 ”Analys” beskriver jag på vilket sätt jag omsatt i praktiken de specifika tekniker och metoderna i fallstudien. I samma kapitel redovisar jag dessutom mönstermatchnings- och explikationsuppbyggnadsmetoden. Själva studien och dess resultat redovisas i avsnitt 6, ”Fallstudien”. Kapitlet inleds med en sammanfattning av pojkarnas berättelser varefter jag redovisar de mönster och strukturer som jag funnit som övergripande i de båda pojkarnas berättelser. I kapitlet diskuteras också resultatet i förhållande till tidigare forskning. Avhandlingen avslutas med kapitel 7 ”Avslutande diskussion”.

Min forskning har långt styrts av det faktum att forskningsobjektet är utmanande. Utmaningarna har också lett till att jag valt fallstudie som forskningsmetod. Genus är i sig självt ett krävande forskningsobjekt. Trots att man allmänt medger att det finns könsskillnader, upplever man ofta att det är alltför generaliserande och ibland till och med trångsynt att börja lokalisera och definiera dem. Min personliga erfarenhet är att man inom genusforskningen ofta ger en alltför ensidig, förenklad och onyanserad bild av såväl mannen som pojken. ”Den våldsamma mannen” får ofta företräda alla män och alla pojkar. En annan utmanade faktor är att pojkforskningen inom i socialt arbete fått förhållandevis lite utrymme. För närvarande har forskningen just inga klara pojkforskningsförebilder, utan den tidigare kunskapen har plockats från flera olika forskningsgrenar och tillämpats efter bästa förmåga. Fallstudien uppfattas ofta som en metod som lämpar sig för mångdimensionella och utmanande problemställningar (Ragin 1994, 101–102). Jag uppfattar konstruktionen av pojkskap i barnskyddsarbetets praxis som ett dylikt mångdimensionellt och utmanande forskningsområde.

2. Genomförandet av forskningen

2.1 Frågeställning och syfte

Genus och dess betydelse i barnskyddsarbete har studerats tidigare och det har observerats att genus konstrueras i barnskyddsarbete (Scourfield 2003; Daniel & Taylor 1999). Denna studie kommer dock till skillnad från tidigare studier att fokusera på barnets genus med utgångspunkten att förstå och förklara på vilket sätt pojkar uppmärksammas och förstås i det sociala arbetet inom barnskyddet. Studien är en tvåfallstudie. Materialet för undersökningen består av allt det skriftliga material som finns om pojkarna på de socialkontor där pojkarnas ärende handläggs. Utöver detta har jag också intervjuat de socialarbetare som ansvarar för ifrågavarande pojkars barnskydd. Forskningens frågeställning är: *Hur konstrueras pojkars klientskap i barnskyddsarbete och vilken betydelse har denna konstruktion för pojkar?* Studien är deskriptiv med målet att påvisa och förklara hur pojkars genus konstrueras och vilka lagbundenheter som förekommer i socialt arbete inom barnskyddet gällande pojkar.

Studien utgår från en socialkonstruktionistisk referensram med utgångspunkten att människans verklighetsuppfattning är subjektiv. Målet är att beskriva den subjektiva uppfattningen om pojkar som socialarbetarna utgår ifrån i sitt arbete. Tarja Heino uttrycker denna konstellation förträffligt i sin avhandling (1997, 34): "Jag forskar inte det som "är", utan att, i förhållande till vad socialarbetarna fungerar och hur de uppfattar det som är." (egen översättning).

Materialet sammanställs till en enhetlig berättelse, med målet att beskriva pojkars barnskyddsprocesser sammanfattat, men detaljerat. Syftet är också att hitta generella strukturer och mönster i de båda utstuderade pojkarnas barnskyddsberättelser. I dessa berättelser ligger fokus på pojken och på den uppfattningen som socialarbetaren har om honom. Berättelserna är upplagda så att jag framförallt beskriver pojkens omständigheter, även om det också ingår andra parter i familjen. Berättelserna avgränsas så att jag inte kommer att beskriva t.ex. föräldrarnas problematik, förutom i den utsträckning som jag uppfattat det vara nödvändigt för att förklara pojkens

förhållanden. Studien är inspirerad av den nya barndomsforskningen (Corsaro 1997; James & Prout 1997; Hurtig 2003) med hänsyn till barnets (pojken) position inom barnskyddet.

2.2 Forskningens hypoteser

I kvalitativ forskning är hypoteserna oftast breda teoretiska utgångspunkter som utvecklas och preciseras längs med forskningsprocessen då forskaren får mera insyn i sitt forskningsområde ((jämför Yin 2003, 28–30; Alasuutari 1994, 240). Oftast talar man mer om förförståelse inom kvalitativ forskning. I fallstudier har dock hypoteserna en central del i forskningen. I likhet med alla studier så är det centrala med planering av studien att framställa en tydlig frågeställning, men utöver det så skall man inom fallstudier också under planeringen utarbeta studiens proposition(er), eller forskningshypotes(er) Yin (2003, 22). I min forskning är hypoteserna de primära utgångspunkterna för den antecipation som jag utgått ifrån då jag analyserat materialet genom mönstermatchning och explikationsuppbyggnadsmetoden (jämför Yin 2003, 116–122).

I forskningen har jag utgått först från breda intuitiva antaganden som kan karakteriseras som en slags primärresolution för forskningsuppdraget (jämför Heino 1997, 75). Hypoteserna har vidareutvecklats under forskningsprocessen. Utvecklandet av intuitionen har främst inneburit att jag preciserat och avgränsat mina tankar till användbara hypoteser som kan prövas empiriskt. Min intuition bygger på de praktiskt erfarenhet som jag samlat på mig i mitt arbete inom barnskydd. Min primära utgångspunkt har varit att barnets genus har betydelse i barnskyddsarbete. Utöver det så har jag den erfarenheten att barns behov uppfattas olika delvis beroende av barnets genus. Ett exempel på detta är den ofta förekommande synpunkten att pojkar behöver manliga förebilder och avsaknaden av män i barns liv är en alltför ofta förekommande brist just angående pojkar.

Den första hypotesen lyder som följande: *Barnets (pojken) genus konstrueras i barnskyddsarbetet och denna konstruktion är av betydelse både för utförandet av barnskyddsarbetet och också i hur socialarbetaren utvärderar barnets behov av*

skydd. Tidigare forskning har visat att genus är av betydelse i barnskyddsarbete och hur genuset konstrueras har betydelse i utförandet av praktiska arbetet (Scourfield 2003; Daniel & Taylor 1999). Dessa studier har fokuserat på konstruktionen av vuxnas (främst föräldrarnas) genus i barnskyddsarbetet.

Den andra hypotesen fokuserar på pojkars ställning i barnskyddsarbetet. Inom den nya barndomsforskningen har man lyft fram barnets ställning och fokuserat på hurdan barnets position är i det praktiska arbete (se till exempel Hurtig 2003). Denna typ av forskning är ofta kritisk och utgår från upplevelsen att barn på något sätt är utsatta och att deras position är svag i barnskyddsarbete. Pojkar uppfattas däremot inom genusforskningen ofta som den normativa kategorin (Gilligan 1982). Pojkars ställning i förhållande till flickor uppfattas som hegemonisk och det anses att pojkars position i könshierarkin är fördelaktig i förhållande till flickor. Medan barndomsperspektivet placerar pojkarna i marginalen uppfattas pojkens ställning ofta som hegemonisk inom genusforskningen. Min egen uppfattning av barnskyddsarbete är att det finns i största allmänhet få hegemoniska element bland klientelet som är föremål för barnskyddsarbete. Barnskyddsarbete görs med marginalfenomen och med människor som fallit utanför den generella vård- och stödapparaturen. Pojkar eller män gör inte något undantag i denna barnskyddskontext. Jag studerar pojkarna som ett marginalfenomen och som en utsatt grupp (jämför Granfelt 1998, 94–102) .

Forskningen är också feministiskt inspirerad och pojkar studeras ur ett jämställdhetsperspektiv med målet att uppfatta eventuella missförhållanden i pojkars barnskyddsberättelser. Studien är således också kritiskt. I den andra hypotesen fastställer jag antagandet att pojkars ställning i barnskyddsarbete är marginell. *Pojkar har inga hegemoniska fördelar i barnskyddsarbete, utan är en utsatt grupp på samma sätt som andra marginalgrupper som till exempel etniska och sexuella minoriteter eller kvinnor.*

Det kunde vara befogat att utgående från dessa hypoteser göra en komparativ studie mellan flickor och pojkar. Jag ser dock inte detta som något nödvändigt. Man stöter ofta på uppfattningen av en slags output- input retorik gällande genus, med just antagandet att såväl pojkar som flickor som män och kvinnor är varandras motsatser.

Denna uppfattning är dock gravt förenklad. Hur pojkar konstrueras säger inte något om det hur flickor konstrueras och vice versa. Jag upplever det inte heller som nödvändigt att jämföra konstruktionen av flickor och pojkar i barnskyddsarbete för att kunna iakttä pojkars utsatthet. Pojkarnas eventuella utsatthet är ingen fördel för flickor, lika lite som förtryckta kvinnor är något som den förtryckta mannen drar nytta av. Konstruktionen av pojkars genus granskas som en kvalitet i barnskyddsarbete oberoende av flickor. De är inte uteslutet att de konstruktioner som uppmärksammas i studiet kunde också gälla för flickor. Antagandet är dock att det finns skillnader, vare sig det är fördelaktiga eller förtryckande, i hur barn konstrueras i det praktiska barnskyddsarbetet.

2.3 Metod och teoretiska utgångspunkter

Forskningen är upplagd och planerad som en kvalitativ tvåfallstudie. I planeringen och genomförandet av forskningen tillämpar jag främst Robert Yins (2003) instruktioner och riktlinjer för fallstudier. Genom att systematiskt samla in och analysera intervjuer och dokumentationsmaterial angående två fall, strävar jag efter att få en detaljerad och sammanhängande berättelse om två pojkar i barnskyddsarbete. Med berättelse avses här den helhetsuppfattning som socialarbetare har angående pojkars situation. Jag föredrar ordet berättelse framom fallbeskrivning. Med ordet berättelse vill jag framhäva att den uppfattning som konstrueras i barnskyddsarbete är subjektiv och återspeglar enbart socialarbetarens perspektiv och beskriver således inte någon ontologisk verklighet. Tanken är att berättelserna artikulerar vardagserfarenheter och förklarar de regler och tolkningsramar som rutinmässigt används av socialarbetare i förståelsen av pojkar i barnskyddsarbetet (Johansson 2005, 23–24). Uppfattningen om pojkskap och genusets betydelse förstås som komplexa och dynamiska sociala konstruktioner som skapas och upprätthålls i barnskyddets arbetspraxis (jämför Heiskala 2004, 197). Berättelsen kan också uppfattas som den ”officiella kunskapen” om pojken i barnskyddsarbete, dvs. den kunskap och infallsvinkel myndigheter utgår ifrån i sin bedömning av pojkars behov av barnskydd (Törrönen, 2005, 15–16). Det jag vill poängtera är att studiens infallsvinkel är att förstå de konstruktioner som socialarbetaren tillämpar i sitt arbete. Berättelserna är socialarbetarnas rekonstruktioner av pojkars livsöden (jämför Granfelt 1998, 41–44). Fokuset är således inte i pojkens

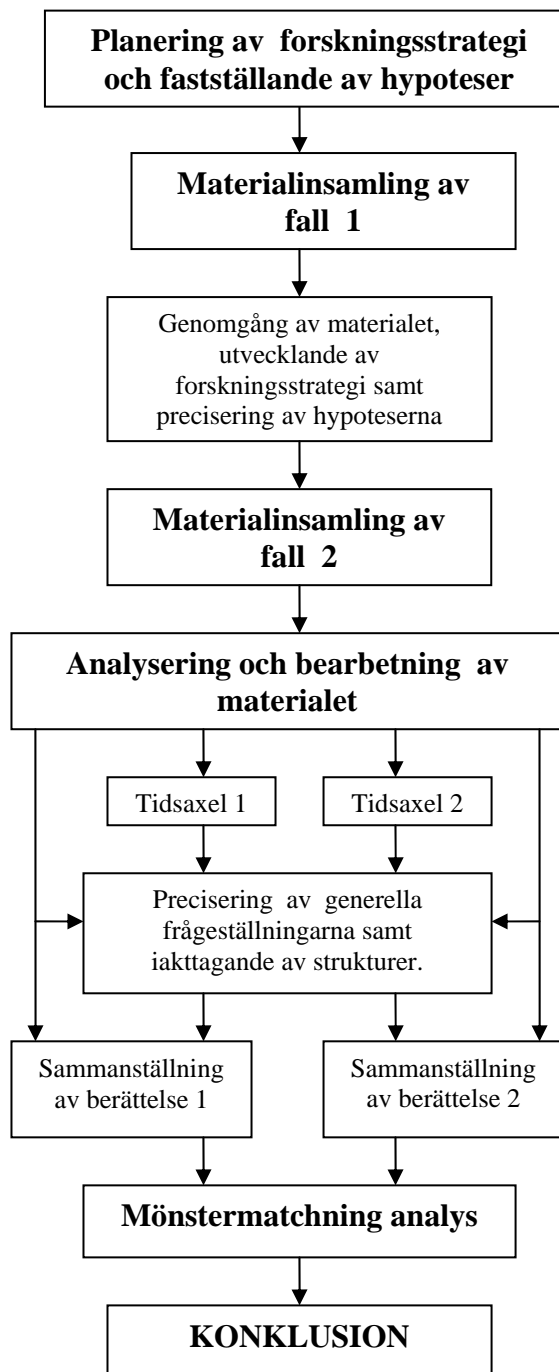

egna uppfattningar om sin situation och inte heller i universella uppfattningar och konstruktioner om pojkens väsen.

Dessa berättelser studeras genom s.k. mönstermatchnings- och explikationsuppbyggnadsmetod (Yin 2003, 116-122). Metoden innebär att man jämför teoretiska mönster med det empiriska materialet. Hypoteser är den primära teoretiska antecipationen som jag utgått ifrån då jag analyserat materialet och hypoteserna har således en framstående roll i forskningen.

2.4 Forskningens struktur

I forskningsprocessen ingår tre faser: planering, genomförandet av materialinsamling och analys. Fallstudien är en forskningsstrategi för alla dessa faserna av forskning (Yin 2003, 14). Jag har sammanställt en figur (figur:1 Forskningens struktur, 12) som klargör hur forskningsprocessen framskridit. Utgångspunkten är att båda fallen som studeras utgår från samma generella frågeställningar. Materialinsamlingen angående fallen har dock gjorts efter varandra och jag har delvis utvecklat forskningsstrategin efter den första materialinsamlingen. Den första materialinsamlingen fungerade således som en slags pilotstudie, där jag utnyttjat de lärdomar som jag fick under genomförandet av den första materialinsamlingen. Figuren nedan upplyser forskningsprocessen i stora drag. I senare avsnitt skall jag mera ingående förklara de olika delarna av forskningsprocessen.

Figur 1: Forskningens struktur

2.5 Forskningsetiska frågor

Det finns många etiska utmaningar i forskningen av socialt arbete. En central princip inom forskningen är, å ena sidan, den öppenhet som är karaktäristisk för vetenskaplig verksamhet (Forskningsetiska delegationen 2002, 11). Å andra sidan är socialt arbetet ett känsligt område. De ärenden som berörs av socialt arbete är i regel privata angelägenheter för de berörda människorna och familjerna. Att forska i det sociala arbetet förutsätter därför ofta en hel del kompromisser i förhållandet till öppenhet i forskning, liksom också i förhållandet till diskretion av de berörda människornas privata angelägenheter. Det är viktigt att diskutera forskningsetiska problem i forskningen runt utsatta grupper i samhället (Svärd 1999, 172).

De pojkar och familjer vars berättelser har varit föremål för denna forskning är inte själva medvetna om forskningen. Detta avgörande är ett exempel på den etiska motstridighet som forskaren är tvungen att ta i hänsyn. I denna studie är det dock inte vare sig pojkarna eller deras familjer som intervjuas. Forskningsuppdraget avgränsas till att studera den verklighet som socialarbetarna utgår ifrån. Min avsikt är inte att studera pojkarnas faktiska förhållanden, utan det att hur dessa förhållanden uppfattas av socialarbetaren (jämför Heino 1997, 110). I detta avseende gör jag inte ett intrång i ifrågavarande pojkars privata angelägenheter förutsatt att pojkars berättelser framställs så att de inte kan igenkännas vare sig av pojkarna själva eller deras familjer eller av någon utomstående person. Jag har reviderat berättelserna så att de inte är igenkännbara. Revideringen har inneburit att jag har omskrivit en del av de händelser som är så exceptionella att de kunde vara avslöjande. Jag har också fabricerat med familjernas strukturer, genom att bl.a. ändra på syskonens åldrar. Utöver detta har jag återhållit mig från att beskriva närmare de orter där undersökningen genomfördes. Jag har inte heller avslöjat några omfattande beskrivningar angående socialarbetarna. Detta gäller också för de övriga professionella som är medverkande i pojkarnas berättelser. Det ingår inga namn om fosterhem eller andra institutioner. Revideringen genomfördes först efter att jag analyserat materialet och revideringen har därför inte påverkat vare sig reliabiliteten eller validiteten. Innan avhandlingen publiceras har jag låtit de socialkontor där jag genomfört studien läsa igenom materialet så att de också haft möjligheten att

kontrollera att ingen sekretessbelagd information finns i texten vilket kunde kränka tystnadsplikten. De dokumentationsmaterial som jag analyserat har returnerats till socialkontoren och allt övrigt material, som exempelvis mina anteckningar har förstörts omsorgsfullt.

Riitta Granfelt (1998, 39–41) hävdar att de olika forskningsetiska avgöranden i socialt arbetet är motstridiga och hon drar den slutsatsen att det är så gott som omöjligt att göra fullständigt etiskt oklanderlig forskning. Hon påpekar att då hon som forskare närmar sig hemlösa kvinnor gör hon ett intrång i deras liv. Granfelt betonar vikten av att göra detta intrång finkänsligt och på de intervjuades villkor. Jag uppfattar att samma finkänslighet gäller också i intervjuandet av socialarbetare. Även om socialarbetarna är professionella och i det avseendet offentliga tjänstemän, är de också människor som handlägger känsliga ärenden, som är till sin natur sådana som berör också på ett personligt plan (Yliruka 2005, 124). Jag har velat värna om det förtroendet som socialarbetarna har gett då det möjliggjort att jag som forskare gör ett intrång i deras svåra och känsliga vardagsverklighet. Jag överensstämmer med Tarja Heino (1997, 110) i det antagandet att i fall jag skulle ha kontaktat ifrågavarande pojkars familjer skulle detta ha inverkat på möjligheten att fokusera i själva forskningsfrågan. Socialarbetarna skulle inte ha kunnat reflektera fritt om sina tankar och åsikter gällande ett specifikt fall, ifall dessa reflektioner skulle komma till ifrågavarande familjs kännedom. Socialarbetarna har i intervjun avslöjat en hel del av både sina inre känslor och tankar som också besvikelser och förargelser gentemot både andra professionella och gällande ifrågavarande klienter. Socialarbetarna har också anförtrott mig om frustrationer, sorger och glädjestunder som handläggningen av de utstuderade fall har fört med sig. Denna information är viktig och beskriver de utmaningar som socialarbetaruppdraget innebär och skulle inte ha blivit tillgänglig ifall socialarbetarna inte skulle ha haft möjlighet att reflektera i förtroende.

3. Konstruktionen av barndom, genus och pojksdom i socialt arbete

Både genus och barndom är områden inom forskningen för socialt arbete som utvecklats under de senaste åren och det finns ett flertal forskare inom socialt arbete

som specialiserat sig på genus eller barndom. Genusforskningen är idag såpass etablerad att man också i Finland kan börja tala om att det finns en forskningstradition inom området. Genus studeras ur flera perspektiv och genusets relevans inom socialt arbete är idag allmänt erkänt (Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius 2004, 7). Likaså har vi en mängd forskare i Finland som sysselsätter sig med barn och barndomsforskning inom socialt arbete. Det nya barndomspektivet har fått stark fotfäste i socialt arbete och det finns ett brett intresse inom forskningen i socialt arbete där man försöker lyfta fram barnets ställning inom barnskyddsarbete (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5).

Jag kommer att inleda detta avsnitt med att diskutera undersökningens teoretiska utgångspunkter. Socialkonstruktionismen utgör den övergripande teoretiska referensramen för studiet. Därefter diskuterar jag den tidigare forskningen angående genus och barndom i socialt arbete.

3.1 Den socialkonstruerade verkligheten i socialt arbete

Socialkonstruktionismen har sina rötter i Georg Herbert Meads symboliska interaktionism (Burr 1995, 9–10), men den egentliga sociologiska teoribildningen framställdes första gången av Berger och Luckman i boken *The social construction of reality* år 1966. Socialkonstruktionismen uppfattas vara ett kritiskt och alternativt sätt att se på världen. Inom socialkonstruktionismen utgår man ifrån att kunskap om verkligheten konstrueras i social och språklig växelverkan mellan människor och kunskapen om verkligheten (verklighetsuppfattningen) är relaterad till historisk, kulturell och social kontext (Burr 1995, 2–5). Vår uppfattning om vad som är sant är således dynamisk och föränderlig. De konstruktioner om verkligheten som inte upprätthålls inom institutioner som t.ex. socialkontor, eller i växelverkan mellan människor, försvinner eller förändras och enbart den verklighet som är i vedertaget bruk i det dagliga livet består (jämför Heiskala 2004, 197).

Den uppfattade eller konstruerade verkligheten uppfattas dock vara i förhållande och beroende av naturens lagar. Den breda uppfattningen inom socialkonstruktionismen är att även om verkligheten eller uppfattningen om den är en konstruktion, sker

denna konstruktion inom vissa gränser. Verkligheten kan således inte konstrueras ”hur som helst” eller till ”vad som helst”. Bakom våra seder och bruk finns förutom kulturellt och ofta omedvetet skapade och upprätthållna konstitutioner, också nedärv evolutionistisk beteendefallenhet. Konstruktionen av verkligheten är också i förhållande till de tekniska framsteg som finns till vårt förfogande och påverkar vår levnadsomgivning. Socialkonstruktionismen möjliggör således inte argumentation fristående från naturen eller den ontologiska verkligheten, utan måste upprätthålla en dialog med andra vetenskapsteorier, som t.ex. medicin och biologi. Utgående från detta resonliga socialkonstruktionistiska perspektiv måste man erkänna att också i förhållandet till genus och kön finns det något bestående och genus är inte enbart något konstruerat. (Heiskala 2004, 199–206)

Genom det språkbruk och genom den praktik som upprätthålls i socialt arbete och av socialarbetare, formas en socialarbetarmedvetenhet som tillsammans med naturens lagbundenheter skapar en verklighetsuppfattning vilken i sin tur är utgångspunkten för det praktiska sociala arbetet. Hur mycket av denna socialarbetarverklighet som är konstruerad och således kulturellt utbytbar och hur mycket är verkligt i ontologisk bemärkelse förblir obesvarat. Väsentligt är dock det att en del av socialarbetarens verklighetsuppfattningen är subjektiv. Även om socialarbetaren delvis är medveten om sin egna verklighetsuppfattningars subjektiva natur, så är det trots det den verklighet som socialarbetaren utgår ifrån i sitt arbete (Heino 1997, 34). Denna subjektiva socialarbetsverklighet kan också förstås som den professionella arbetskulturen inom socialt arbete (eng. occupational discourse, Scourfield 2003, 31–34). Med detta avses alla de uppfattningar och rutiner som tas för givna i det praktiska och vardagliga arbetet. Detta kan dock inte uppfattas så att det enbart finns en socialarbetardiskurs som är gällande för alla socialarbetare. Socialt arbete består av flera diskurser och olika socialarbetare har olika kunskaper och färdigheter. Inom professionen finns dock vissa viktiga diskursiva element som kan anses vara övergripande i denna arbetskultur (ibid., 34).

3.2 Den nya barndomsforskningen i socialt arbete

Det har utvecklats ett nytt sätt att uppfatta barnet inom forskningen om socialt arbete. Den nya barndomsforskningen (Prout & James 1997, 8), grundar sig på en sociologisk barndomsuppfattning där man på sätt och vis har återuppfunnit barnet (Corsaro 1997, 7–8). Perspektivet är egentligen inte nytt eftersom det har framträtt i ett flertal av bl.a. finska avhandlingar (exempel Hurtig 2003; Törrönen 1999). Perspektivet medför emellertid nya inslag i och med att det ger en helt ny synvinkel på barndomen.

Den nya barndomsparadigmen och barndomsforskningen utgår ifrån att barndomen är delvis socialt konstruerad (Prout & James 1997, 8) (Solberg 1997, 126). Den nya barndomsparadigmen har vuxit från en kritik mot den rådande vardagsuppfattningen om barn, som utgår i allmänhet från den psykoanalytiska teorin och klassisk filosofi där barndomen uppfattas som en slags universell företeelse som följer givna lagbundenheter (James, Jenks, & Prout 1998, 9). Påståenden som ”jag tycker om barn” eller ”pojkar har svårt att uttrycka sina känslor” är exempel på hur vi i vardagssituationer generaliserar barn. Förespråkare för det nya barndomspektivet hävdar att det finns flera slag av barndom, beroende på både kulturen, tiden och kontexten (Solberg 1997, 126; Hendrick 1997). Barn och barndomen kan således inte förstås enbart utgående från generella teorier om barn. I den nya barndomsforskningen framhävs barnets deltagande och barnet uppfattas som en aktiv deltagare i konstruktionen av sin sociala verklighet (Törrönen 1999, 15; Hurtig 2003, 34–36). Perspektivet tar också avstånd från den tidigare socialisationsteorin. Barnen ses som deltagande och medverkande i konstruktionen av den omgivning och den kultur de är medlemmar av och inte som passiva mottagare av tidigare kunskap (Corsaro 1997, 18). Barn uppfattas att aktivt bearbeta det olika intrycken från omgivningen och rekonstruera det till sina egna ändamål.

Då utgångspunkten är att det finns flera slag av socialt konstruerade barndomar blir konstellationen av begreppen ”barn” och ”perspektiv” en annan. Det centrala är inte att ha ett barnperspektiv. Utmaningen är att förstå barnets perspektiv. Även om förhållningssättet avviker från och ifrågasätter utvecklingspsykologiska och

universella teorier om barn, behöver perspektiven inte förstås som konkurrerande, utan snarare som kompletterande (Forsberg 2002, 86). Även i detta avseende är det viktigt att upprätthålla en dialog mellan den socialkonstruktionistiska teoribildningen och andra vetenskaper.

Den nya barndomsuppfattningen ger upphov till flera nya frågeställningar angående barn. Då den tidigare barnforskningen har fokuserat på olika uppfattningar om barnet är fokuset i de nya barndomsforskningen i barnets uppfattningar och erfarenheter. Exempel på dessa är bl.a. barnets uppfattningar och erfarenheter av skyddshemsarbete (Forsberg 2002), gatubarnens vardag och barnens upplevelser av gatubarnsproblematiken (Galuser 1997), eller barnets ställning i barnskyddsarbete (Hurtig 2003). Barnets deltagande och barnens rätt att bli hörd är en grundläggande rättighet som stöds av lag och internationella avtal (Oranen, 2001, 28). Trots detta är barnets tillgång till denna rättighet ofta begränsad i vårt samhälle, liksom också i barnskyddsarbetet (Heino 2005, 195–200). Inom den nya barndomsforskningen poängteras vikten av att vara sensitiv mot barnets olikheter och undvika stela och generaliserade uppfattningar om barnet och om barnets problematik. Risken är att man genom generellt planlagd hjälpförsök inte når barnets verklighet och att man uppmärksammar enbart de generellt uppfattade karakteristiska reaktionerna och känslörepresentationerna som betydelsefulla (Glaser 1997, 161; Forsberg 2002, 81–89).

Jag uppfattar tre perspektiv som upprepas inom den senaste barnskyddsrelaterade barndomsforskningen i Finland. Johanna Hurtig (2003) har studerat barnets *position och ställning* i barnskyddets familjearbete och hon hävdar att barnskyddsarbetets ideologi- och teorigrund framhäver familjen och familjecentrering där interventionerna i familjearbete riktas främst till familjen och föräldrarna. Hon hävdar att det praktiska familjearbetet grundar sig i en slags optimalförväntning, där man utgår ifrån att de interventioner som riktas i första hand till familjen och föräldrarna, automatiskt gynnar barnet (ibid., 179–181). Barnets ställning kan därmed uppfattas som sekundär i familjearbete. Barnets position har också lyfts fram i samband med diskussionen kring familjerådslag. Ett av argumenten för familjerådslag är att man vill göra barnet synligare i beslutfattandet och i barnskyddsprocessen (Heino 2005, 209–210). Även om

socialarbetare i allmänhet uppfattar barnet som sin främsta klient (Scourfield 2003, 36–37) är barnet och barnets förhållande nödvändigtvis inte det som är mest framträdande i barnskyddsdocumenten (Kääriäinen 2005). I den nya barnskyddslagen förstärks barnets rätt att framföra sina åsikter i barnskyddsärenden och då barnskydd genomförs skall skärskild uppmärksamhet fästas vid barnets eller den unga personens åsikter och önskemål (Barnskyddslagen 13.4.2007/417, 5§).

Det andra perspektivet inom forskningen fokuserar på barnets *delaktighet* och *handlande* i barnskyddsarbete. Jag räknar inom detta perspektiv studier där man forskat bl.a. i barnets vardagserfarenheter och upplevelser att bo på barnhem och sjukhus (Törrönen 1999). Andra exempel på denna typ av studier är barnens upplevelser om skyddshemsverksamhet (Forsberg 2002) och barnens erfarenheter av olika stödgrupper (Pekkarinen 2005). Detta perspektiv har bidragit till att barnen inte enbart uppfattas som passiva mottagare av hjälp, utan också som aktiva subjekt som med eget initiativ utnyttjar det tillgängliga i sin omgivning. Barnen ses inte som passiva offer utan också som deltagande med egna resurser.

Det tredje perspektivet utforskar barnets *kunskap* i barnskyddsarbete och hur denna kunskap tas i hänsyn och utnyttjas i det sociala arbete med barn. Det är känt att det finns flera olika professionella som ger utlåtande i barnskyddsärenden (Heino 2005, 199) med hänsyn till barnets bästa. Då barnet uppfattas som deltagande och med egna anmärkningsvärda erfarenheter blir det också väsentligt att barnets röst hörs likvärdigt bland alla professionella och vuxna. Barn framställer inte kunskap på samma sätt som vuxna, vilket ger upphov till frågeställningar om hur barn framställer kunskap och framförallt hur socialarbetare och övriga professionella tar vara på denna kunskap (Karlsson 2005; Hurtig 2006). Beaktandet av barnets perspektiv har också gett upphov till utvecklandet av barncentrerade evalueringsmetoder i barnskyddsarbete (Tuulensalo & Muukkonen 2005).

3.3 Konstruktionen av genus i socialt arbete

En rådande uppfattning idag är att genus är av betydelse i socialt arbete. Själva begreppet ”genus” har också etablerats till ett vedertaget begrepp inom forskningen.

Finskan saknar tillsvidare en bruklig motsvarighet till genus. Genus översätts i finskan ibland till *sosiaalinen sukupuoli* (socialt kön), men i den stora bredden av den finska forskningen används enbart begreppet *sukupuoli* (kön). Den finska könsforskningen fokuserar dock också oftast på den sociala verkligheten kring kön med en anknytning till den socialkonstruktionistiska teorin (exempel Honkatukia 2004; Granfelt 1998).

Att studera konstruktionen av genus i socialt arbete handlar långt om uppfattningar och föreställningar man har om genus. Det är således inte alltid fråga om faktiska egenskaper hos olika genusgrupper, utan just uppfattningarna om dem. Genus är inte det enda man kategoriserar i socialt arbete. Även klass och etnisk bakgrund samt möjligtvis också sexuell läggning konstrueras i socialt arbete och är av betydelse i utförande av det praktiska arbetet (Scourfield 2003, 36). Dessvärre är genus en signifikant faktor i socialt arbete. Kön nämns alltid då det talas om klienter inom barnskyddet och kategoriseringen av människorna enligt kön är så naturlig att man överhuvudtaget inte fäster uppmärksamhet till det.

En forskningsöversikt

Det finns en mängd av genusrelaterade forskningsämnen inom socialt arbete. Exempel på forskningsteman i socialt arbete är bl.a. flickor och pojkar på finska skolhem (Pösö 1993), genus i förhållande till våld och familjevåld (Honkatukia 2004; Nyqvist 2001), mannen och män som socialarbetare (Hänninen 2004; Autonen-Vaaraniemi 2004) och genus och dess förhållande till olika sociala problem som exempel kvinnors hemlöshet (Granfelt 1998) eller genusets betydelse i barnskyddsarbete (Scourfield 2003).

Förhållningssättet till genus i förhållande till barnskydd kan karakteriseras som kritiskt och det finns en bred uppfattning inom forskningen att det råder ojämlikhet mellan könen i förhållandet till hur socialarbetare inom barnskyddet konstruerar genus (jämför Daniel & Taylor 1999; Pringle 1998). Ojämlikheten uppfattas drabba både kvinnor och män. Jonathan Scourfield (2003, 82) hävdar att de olika konstruktionerna av kvinnan i barnskyddsarbete är komplexa och både positiva och negativa till sin art, medan konstruktionen om mannen i barnskyddsarbete är i regel

negativ. Detta skall inte tolkas som att socialarbetarna inom barnskyddet diskriminerar mannen i större utsträckning än kvinnan. I Scourfields studie framstår att det sätt på vilket genus konstrueras i barnskyddsarbete har konsekvenser både för män och för kvinnor. Den konstellation som upprepas i studien är att det huvudsakliga barnskyddsarbetet görs med kvinnan eller mamman, medan mannen och pappan uteblir eller lämnas utanför förändringsarbetet, även i de fall där han uppfattas vara den huvudsakliga orsaken till problemförhållandet (Scourfield 2003, 60–82; 163–165).

Liknande mönster har observerats också inom familjevåldsförebyggande arbetet (Nyqvist 2004, 103). Detta förhållande kan å ena sidan uppfattas som att kvinnan måste bära ansvaret och delvis också skulden av mannens problem. Å andra sidan har mannen inte samma tillgång till socialvårdstjänster då han lämnas utanför och enbart kvinnans berättelse får framträda i barnskyddsarbetet. Scourfield (2003, 175) efterlyser konkreta åtgärder för att engagera männen i barnskyddsarbete, både med målet att fördela ansvaret mellan män och kvinnor och för att ge männen en jämlik ställning till vård och service.

Oförmågan att engagera mannen i barnskyddsarbete som också i vård av barn överhuvudtaget kan tyda på en oförmåga att konstruera mannen som en resurs för barn. Daniel och Taylor (1999, 217) påpekar att den enda egentliga kunskapen vi har om pappor är att alla barn har en biologisk far. Det finns en uppfattning om att män utgör en risk mot kvinnor och barn i form av bl.a. familjevåld och våld mot barn. Däremot finns det mycket lite kunskap om vad som är gott faderskap, samtidigt som det råder brist på kunskapen i professionellt bemötande av mannens problematik (Daniel & Taylor 1999, 210–211). Utvecklandet av denna kunskap är en förutsättning för att engagera männen i större utsträckning i det sociala arbetet med barn.

Inom det familjevåldsförebyggande skyddshemsarbetet har man numera i större omfattning börjat uppfatta familjevåldet som en del av ojämna maktförhållanden mellan könen (Nyqvist 2004, 101). Att uppmärksamma fenomenet genusspecifikt är ett steg mot rätt riktning i att också engagera mannen i våldsförebyggande arbete.

Speciellt viktig är det med tanke på att det finns en bred upplevelse bland våldsoffren (kvinnorna) att man inom vården ofta skuldsätter offret medan förövarens (mannens) våldsbenehgenhet ursäktas som något naturligt och förståeligt i sammanhanget (Nyqvist 2004, 107–112). Våldet uppfattas således ofta som ett naturligt beteende hos mannen och i värsta fall som en naturlig och även godtagbar reaktion på kvinnans i dessa fall klandervärda beteende. Mannens våld konstrueras som en naturlig manlig egenskap och därmed också i viss utsträckning som acceptabelt. Förändringsarbetet har fokuserat på att förändra på offrets beteende trots att våldet borde vara det primära problemet (ibid., 109). En orsak till detta är traditionen att uppfatta våld som en generell omständighet inom familjen (ibid., 103–104). Genom att uppmärksamma familjevåldsfenomenet könsspecifikt, får man en möjlighet att gestalta problematikens orsak och verkan. Fenomenet ses då inte som en omständighet inom familjen, utan som en omständighet förorsakad av en förövare, med förödande konsekvenser för offret.

Att vara medveten om att genus konstrueras ger en möjlighet att kritiskt reflektera över de sätt som man själv framställer genus och bedömer en medmänniskas eller klients beteende eller problemförhållanden. Utöver detta möjliggör genusmedvetande utveckling och planering av könsspecifika bemötande i hjälparbete (Nyqvist 2004, 118–121). Det har framgått att män och kvinnor (och säkert också flickor och pojkar) har olika upplevelser av vården. Genom att vara sensitiv till dessa olika upplevelser och förväntningar bidrar man till bättre bemötande och till en rikare utvärdering av den hjälpbehövandes behov av vård och service.

Begynnande pojkforskning

Känslan av att det är svårt att hitta relevant forskning om pojkar har följt med mig längs med hela forskningsprocessen. Inom genusforskningen och inom barndomsforskningen har man påpekat att det finns begränsat med forskning om barnets genus (Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius 2004; Montgomery 2005, 471). Det går inte att påstå att det skulle helt och hållet saknas forskning där man problematiserat pojken i förhållande till socialt arbete. Kunskapen om pojken är dock splittrad, svårsammanfattad och mångfacetterad och den består av flera olika perspektiv.

Dels bygger den tidigare forskningen om pojkar på kvinnoforskning där man i första hand problematiserat kring flickor. Kunskapen om pojken konstrueras i den jämförelse man gör mellan flickor och pojkar (som exempel Honkatukia & Pösö 2004; Gilligan 1982). Utöver detta så finns det också feministiskt inspirerad mansforskning som direkt fokuserar på pojkar eller unga män, men med klara feministiska flick- och kvinnofrämjande syften (exempel Hainsworth 1996; Wilson 1996). Forskningen fokuserar på den mansproblematik som riktas och har direkta konsekvenser för kvinnor som exempel familjevåld. Inom dessa två typer av tidigare kunskap om män och pojkar utgår man ifrån att mannen och pojken har en normativ ställning i samhället samt att mannens och pojkens position i könshierarkin är fördelaktig i förhållande till kvinnor och flickor (Gilligan 1982, 5–23). Inom denna forskning uppfattas pojken också tillhöra den maskulina kategorin där pojkarnas beteende och reaktioner uppfattas som representationer av något maskulint. I Honkatukia & Pösös (2004, 149) artikel hävdar man som exempel att i kollektiva gruppintervjuer bland ungdomar som är placerade på ungdomshem, konstrueras våld till en naturlig och eftersträvansvärd maskulin egenskap hos pojkar. Liknande konstruktioner har observerats också i andra sammanhang. Tarja Pösö (1993, 247) framhåller att man på finska skolhem definierar pojkars barnskyddsproblematik främst i förhållande till pojkarnas brottslighet och annat oönskat beteende i skolan samt i hemmet. Pojkdomen uppfattas således också som en slags förstadie för vuxen maskulinitet (jämför Prout & James 1997, 8).

Att tillämpa den här typen av tidigare kunskap om pojkar är inte helt friktionsfritt då utgångspunkten är det nya barndomspektivet. Den uppfattning man har inom genusforskningen om mannens och också pojkens hegemoniska ställning i förhållande till kvinnor och flickor är i uppenbar kontrast till den sociologiska barndomsuppfattningen som påvisat att barnets (således också pojkens) ställning i samhället är marginaliserad (Prout & James 1997; Corsaro 1997; Heino 2005, 195–196). Även om man inom den kritiska mansforskningen hävdat att män kan vara diskriminerade av den patriarkala herraväldet på samma sätt som kvinnan (Jokinen 1999, 17–20), är denna motstridighet ett exempel på att det ännu finns luckor i vår förståelse av pojkar.

Att utgå ifrån att pojken pga. av uppfattad särbehandling i förhållande till den patriarkala makten uppfattas tillhöra samma genuskategori som kvinnan vore att negligera barndomens betydelse eller alternativt att jämställa kvinnan och mamman med barnet. Samtidigt är det förhållandevis klart att utgå ifrån att det finns, om inte liknande så i alla fall existerande spänning i maktförhållanden mellan flickor och pojkar. Könsskillnader har observerats och erkänts bl.a. inom barnpsykiatri (Sinkkonen 2005) och vi kan anta att också barnens genus konstrueras (Scourfield 2003, 39).

Pojkars position som en normativ och fördelaktig kategori kan med andra ord ifrågasättas. Jeff Hearn (1997, 41–53) hävdar att pojkar klarar sig allt sämre i skolan, pojkar toppar kriminalstatistiken, pojkar och unga män drabbas i flera avseenden av växande arbetslöshet och pojkar är ofta tvungna att växa upp i enföräldersfamiljer utan manliga förebilder. Det finns också utanför sociala arbetet kritiska infallsvinklar på pojkar position. Psykologen William Pollack (1999, 31–45) uppfattar att pojkar är offer för ett strängt normsystem, vilken reglerar vad som är tillåtet för pojkar. Enligt detta normsystem finns det få om inga medel för pojkar att visa sårbarhet. Sorg och svaghet är känslor som inte är accepterade för pojkar och pojkar uppmuntras att behålla sina känslor undagömda för omgivningen (ibid., 49–51). I motsats till det antagandet att pojkars våldsamt är ett uttryck för maskulin hegemoni, finns det också tvärt motsatta påståenden. James Garbarino (2000, 87–121) hävdar att bakom pojkars våldsamt finns ofta en underliggande sårbarhet som är en följd av att pojkar blivit avvisade och ouppmärksammade av sin omgivning och av sina föräldrar.

Pattman, Frosh och Phoenix (2005) studie om konstruktionen av pojksdom (eng. boyhood) är ett exempel på ett av de tillsvidare få studier där pojkars erfarenheter studeras med hänseende att pojkar utgör en egen barndomskategori. I artikeln "Constructing and experiencing boyhoods in research in London" presenteras resultaten av en undersökning vars syfte var att studera hur pojkar i 11–14 års ålder konstruerar pojksdom. Studien baserar sig på intervjuer med pojkar både i grupp med flickor och pojkar, i pojkgrupper och i individuella intervjuer. Det visade sig att

pojkar konstruerade pojksdom på flera olika sätt. Då typiska maskulina representationer som tävlan och styrka var framträdande i gruppintervjuer, gav pojkarna tvärt motsatta konstruktioner om sig själva i individuella samtal. I individuella samtalen konstruerade pojkar emotionella, sensitiva och feminina representationer om sig själva. Pojkarna pratade också idealiserande om flickor och hur de enbart kan visa sina sårbara sidor för dem. En del pojkar visade tydligt att de inte kunde avslöja dessa egenskaper i grupp. Att pojkar konstruerar sig själva olika i olika kontexter är ett tecken på att konstruktionen av pojkars genus är något komplext och mångdimensionellt och att pojksdom inte är något självklart eller entydigt. (Pattman, Frosh & Phoenix 2005, 557–561)

Det har framkommit inom forskning att myndigheterna och samhället bedömer ungdomars beteende utifrån genus, vilket har konsekvenser för de åtgärder man vidtar i förändringsarbetet med flickor och pojkar. Lundström och Sallnäs (2000, 199–201) hävdar att det finns ett könsmässigt delat norm- och åtgärdssystem i Sverige för ungdomar, där flickors beteende utvärderas utgående från risker gällande sexuell promiskuitet och pojkar när det gäller brottslighet. Ett kritiskt förhållningssätt till genus efterlyses med hänseende av genuset har avgörande betydelse i vår perception av barn och ungdomar.

Pojksdom

Begreppet pojksdom är inte inrättat i det svenska språket. Jag har dock inte funnit någon annat alternativt begrepp som skulle vara lämpligare för ändamålet. *Boyhood*, är ett vedertaget begrepp i det engelska språket och syftar på tiden eller perioden då man är pojke (Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language 1994). *Boyhood* har förekommit i forskning om pojkar (Pattman, Frosh & Phoenix, 2005). Begreppet flickdom (finsk *tyttöys*) har också tillämpats i forskning av Päivi Honkatukia (2004). Centralt för detta pojksdomsperspektiv är att pojkar uppfattas som en egen och avgränsad kategori i förhållande till flickor, kvinnor och vuxna män.

Konstruktionen av pojkars genus uppfattas som något föränderligt och dynamiskt som får olika innebörd i olika kontexter (jämför Honkatukia 2004, 190). James Prout och Alison James (1997, 8) har sammanfattat de centrala utgångspunkterna för den

nya barndomsuppfattningen och barndomsparadigmen. Om genus införlivas i dessa utgångspunkter genom att ersätta ordet barndom med begreppet pojksdom ger sammanslagningen av barndomsperspektiv och genusperspektiv bl.a. följande utgångspunkter för förståelsen av pojksdom:

- Pojksdomen förstås som en socialkonstruktion.
- Pojksdomen är en reell variabel för socialanalys på liknande sätt som t.ex. etnicitet, sexualminoritet eller social klass och kan inte förstås fristående från andra sociala kategorier.
- Pojksdomen är inte ett generellt och universalt fenomen utan pojksdomen måste förstås i sitt sammanhang.
- Pojkar utgör en egen genusgrupp, avgränsat från flickor, kvinnor och män.
- Pojkar deltar själva i konstruktionen av sin sociala verklighet och den kultur de är en del av.
- Genom etnografisk forskning kan man studera hur pojksdom konstrueras sig själva i sin naturliga omgivning.

Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på pojkar ger i likhet med det nya barndomsparadigmet flera nya infallsvinklar och frågeställningar angående pojkar. Det kanske mest framstående är att man genom detta perspektiv slipper det ofta förekommande antagandet om pojkars naturliga och självklara väsen i stil med bortförklaringar som ”*pojkar är pojkar*”.

Heather Montgomery (2005, 473–474; 480–481) hävdar att inom forskningen saknas det tillsvidare barndomsforskning där man studerar barndomen som en genusrelaterad erfarenhet. Påståendet är inte det att forskning om pojkar och flickor saknas helt och hållet. Däremot är genus ett utforskat område inom ramen för den nya barndomsforskningen. Montgomery (ibid., 481) efterlyser forskning där också barnets genus tas i hänsyn.

4. Tillämpningen av fallstudie

Valet av forskningsmetod grundar sig till en stor del i en önskan om att fördjupa mig i pojkars barnskyddsprocesser och utvärdera de antaganden och intuitiva uppfattningar som jag själv har erfårit i mitt arbete som barnskyddssocialarbetare. Inom fallstudier fokuserar man på en eller några få fall som studeras grundligt. Enligt Yin (2003, 5) skall tre olika faktorer beaktas i valet av forskningsmetod och framförallt då man väljer fallstudiet som forskningsmetod. Dessa faktorer är typ av fråga, forskarens möjlighet och behov av kontroll av forskningsområdet och vare sig forskaren ämnar studera ett samtida fenomen. Pojkars klientkap inom barnskyddsarbete fokuserar på den verklighet som socialarbetaren har om pojkar i sitt arbete. Studien fokuserar således på ett fenomen i nuet, med målet att förstå hur socialarbetaren resonerar angående de barnskyddsfall där huvudmannen är en pojke. Forskningsfrågan är således också en hur fråga, med målet att förstå hurdant fenomenet är inom denna specifika barnskyddsprofession. Detta innebär samtidigt att jag som forskare inte kontrollerar eller inte vill utöva kontroll över det som forskas. Väl medveten över mina egna hypoteser, strävar jag efter att koncentrera mig på hur socialarbetaren resonerar, utgående från sina egna utgångspunkter samt organisationens utgångspunkter i sitt bemötande av pojken (jämför Scourfield 2003, 31–35).

Tarja Heino (1997, 365) som har studerat konstruktionen av klientkapet inom barnskyddet har kommit fram till att klientkapet konstrueras utgående från flera olika aspekter, så som t.ex. moraliska, juridiska, kognitiva och emotionella faktorer som socialarbetaren intuitivt utvärderar i sitt arbete. Klientkapet är således inte entydigt som följer specifika lagbundenheter, utan något komplext. Detta förhåller sig dock som mer eller mindre naturligt i och med att vi i Finland tillsvidare har en bred och generell socialpolitik som täcker de mesta av förutsägbara sociala missförhållanden, som exempelvis arbetslöshet, sjukdom och ålderdom. Socialarbetarens uppdrag faller utanför dessa förutsägbara omständigheter. På samma sätt är barnskyddssocialarbetarens uppdrag något som faller utanför de generella stöd och vårdformerna, som familjerådgivning, dagvård eller elevvård. Barnskyddssocialarbetaren arbetar i marginalen. med sådana omständigheter och

fenomen som inte tillgodoses av den generella stöd- och vårdapparaturen. Det sociala arbetets marginella karaktär innebär också enligt min erfarenhet och med hänvisning till det ovan nämnda att man inte fullt kan förstå socialarbetarens uppdrag utgående från generella strukturer, teorier eller schematiska metoder. Marginella fenomen är alltid unika engångsföreteelser och oförutsägbara. Det sociala arbetets marginella väsen ställer också krav på forskningen. Sociala arbetets komplexa väsen bör även tas hänsyn till då man utvärderar och forskar i socialt arbete.

4.1 Fallstudie som forskningsmetod

Inom ramen för fallstudier finns flera olika forskningsmetoder och strategier som kan tillämpas och forskningsmetoden passar för flera slag av problemformuleringar. Fallstudier kan delas in i tre olika faser (Georg & Bennet, 2004 73; Yin 2003, 19–53). Studien inleds med planering. I likhet med alla studier så är det centrala med planering av studien att framställa en tydlig frågeställning, dvs. en klar definition på vad som forskas. Utöver det skall man också under planeringen utarbeta studiets proposition(er), eller forskningshypotes(er). Yin (2003, 22) hävdar att propositioner bidrar till att forskningen leds mot rätt riktning. Denna insikt är viktig framförallt i fallstudier, eftersom materialet är så omfattande att man lätt ”tappar bort sig”, i det oändliga flödet av infallsvinklar som man kan anta. I denna fallstudie har jag lagt stor vikt på hypoteserna och de har genomgående en central roll i forskningen. I planeringen av fallstudier är det också viktigt att man definierar vad det specifika fallet omfattas av (ibid., 22–26). Alexander L. Georg och Andrew Bennet (2005, 17) definierar ett fall som en sammanhängande helhet av händelser (eng. case of events). I denna studie fokuserar jag på barnskyddsfall som, med utgångspunkt i Georgs och Bennets definition, omfattas av de händelser angående den specifika pojken, där barnskyddssocialarbetaren på något sätt är inkopplad i. Denna summa av händelser bildar fallet.

Den andra fasen av fallstudien är materialinsamling. Yin (2003, 58) hävdar att utmaningen med att göra fallstudiet är att det saknas klara rutiner för materialinsamlingen, vilket är fallet i t.ex. laboratorieundersökningar. Forskaren skall

både kunna ställa frågor, lyssna och vara både adaptiv och flexibel under materialinsamlingen. Utöver detta förutsätts en viss kännedom över forskningsområdet, samtidigt som forskaren inte skall vara alltför bunden i sina fördomar och förhandsuppfattningar (Yin 2003, 59). Materialet består av flera olika källor som t.ex. olika barnskyddsdokument som anteckningar, vårdplaner, beslut och brev. Utöver det kompletteras materialet med intervjuer med socialarbetare. Yin (2003, 105) jämför fallstudien med en rättegång där materialet skall bilda en enhetlig beviskedja som stöder resultatet. Läsaren skall kunna gå tillbaka till de olika delarna av materialet och kunna kontrollera att på vilka grunder resultatet fastställs.

Den tredje fasen av fallstudien är analys och bearbetning av materialet. Det finns ett flertal av olika sätt inom fallstudiet att bearbeta och analysera material. Den övergripande forskningsstrategin som jag tillämpar utgår ifrån att utforska och pröva hypoteser och s.k. anteciperade mönster med det empiriska materialet (Yin 2003, 111-112).

Då man genomför fallstudier blir man oundvikligen konfronterad med frågan om hur långtgående slutsatser man kan göra då man undersökt ett så litet område, som till exempel två fall inom hela det breda barnskyddsfältet. Samma gäller också en stor del av den övriga kvalitativa forskningen där samplen är små. Väsentligt för denna studie är dock inte det hur omfattande de konstruktioner som uppmärksammade i materialet är i den stora bredden av pojkar inom barnskyddet. Huvudsaken är att uppmärksamma att dylika konstruktioner konstrueras i barnskyddsarbetet och att det finns dylika kvaliteter i pojkars barnskyddsberättelser. Yin (2003, 31–33) hävdar att generaliseringen av fallstudier följer samma argument som generaliseringen av experimentella studier. Generaliseringen i fallstudien utgår från ett uttalat teoretiskt antagande som prövas empiriskt, med samma logik som man prövar teoretiska lösningar genom experimentella studier. Generaliseringen är således inte statistisk utan analytisk och i förhållande till teorin (ibid., 32).

4.2 Forskningsprocessen

Hela forskningsprocessen har varit lång och utmanande och en stor del av arbetet har gjorts vid sidan om att jag själv arbetat som barnskyddssocialarbetare. I detta avsnitt beskriver jag de olika skeden i forskningsprocessen och framförallt presenterar jag några av de svårlösta dilemman som varit orsaken till att arbetet varit utmanande. Dessa dilemman har dock varit lärorika och viktiga milstolpar i processen och de har bidragit till många insikter.

Valet av fallen och informanterna

Det krav som jag ställde på fallen var att det skulle handla om en pojke som är klient inom barnskyddet och att fallen för tillfället skulle vara aktuella. Utöver det bad jag mina informanter välja fall som var rikligt dokumenterade och att fallen skulle vara sådana som socialarbetarna själva gärna reflekterar kring. Jag har själv arbetat som socialarbetare på båda socialkontoren där forskningen genomfördes och jag kände också mina båda informanter från tidigare. Gerhard Riemann (2003) påpekar att det är viktigt vid narrativa intervjuer att intervjuaren och den intervjuade har ett äkta och tillförlitligt förhållande till varandra. Jag har velat ha ett förtroendeförhållande till informanterna med målet att de så fritt som möjligt kunnat reflektera över sitt arbete. Jag har också utgående från ett etnografiskt perspektiv velat fånga och förtydliga socialarbetarens perspektiv, och utnyttja min ”kollegiala ställning” för att förstå och synliggöra socialarbetarens verklighet och den uppfattning som erfars i barnskyddskulturen (jämför Fielding 2002, 158).

I valet av det första fallet (Saulis fall) har jag själv föreslagit att just de specifika fallet studeras. Jag hade tidigare frågat bland olika socialarbetare på respektive socialkontor ifall någon skulle vilja delta i undersökningen och ställa upp på en intervju. Flera av de tillfrågade socialarbetarna nämnde Saulis fall som ett lämpligt fall för min studie. I det andra fallet (Mattis fall) har socialarbetaren själv valt fallet utgående från de instruktioner som presenterades ovan. Saulis socialarbetare är en kvinna i medelåldern som arbetat inom barnskyddet i närmare 30 år. Hon har jobbat med Saulis ärende i 5 år. Mattis socialarbetare är en kvinna under 30 år som arbetat

inom barnskyddet i 5 år. Hon har varit involverad i Mattis ärende i över ett år. Jag har inte själv haft någon kontakt med någondera av pojkarna som studeras, även om det senare visat sig att jag av slump har haft en viss tidigare kunskap om båda fallen. Själv har jag dock inte haft någonting att göra med det sociala arbetet angående pojkarna.

Materialiet, materialinsamlingen och intervjun

Materialinsamlingen genomfördes under perioden 7.1.2006–16.2.2006. Insamlingen genomfördes i två skeden. Inledningsvis samlade jag ihop det skriftliga dokumentationsmaterialet. Det skriftliga dokumentationsmaterialet omfattas av socialarbetarens anteckningar, vårdplaner, beslut, brev och olika utlåtanden samt annat skriftligt material. Bland det skriftliga materialet finns också en del andra institutioners, som hälsoväsendets och skolans dokumentation.

Det finns en del skillnader mellan materialen gällande de två utstuderade fallen. Detta beror på att jag inte fick samma tillgång till dokumenten i de båda fallen. Jag fick inte tillstånd att ta med eller kopiera det skriftliga materialet angående fallet om Sauli, utan var tvungen att bearbeta materialet på socialkontoret. Jag löste problemet så att jag refererade innehållet i det skriftliga materialet på band, och transkriberade ljudbandet hemma. Angående det andra fallet har jag fått ta med mig kopior av materialet och fritt bearbeta det hemma. Dokumentationsmaterialet angående det första fallet omfattas av ca 22 sidor av storlek A4 med transkriberad text. Materialet angående det andra fallet omfattas av 64 sidor anteckningar (anteckningarna är inte sidlånga, men det finns alltid en daterad anteckning på varje sida) fem beslut, en skriftlig vårdplan samt ca 80 sidor av olika slag av skriftligmaterial som t.ex. brev, e-post, utlåtanden, ansökningar, brottsregister och anmälningar. Den nödlösning som jag tvingades göra i form av att läsa in materialet på band, visade sig vara ett lämpligt sätt att organisera materialet. Jag tillämpade ganska långt samma metod angående de andra fallet då jag försökte få ihop materialet till en helhet. Båda fallens dokumentation ordnades således i en liknande skriftligt sammanfattad kronologi.

Aino Kääriäinen (2003, 15–16) hävdar att det finns bland forskare en viss ambivalens i förhållande till tillförlitlighet i dokumentationsmaterial, även om

dokumentationsmaterial har en central position i samhällsvetenskaplig forskning. Informationen i dokumenten uppfattas vara till stora delar ofullständig på grund av att innehållet i dokumenten påverkas av den omgivning och situation som texten framställs i. Dokumentationsmaterial är såttillvida en ofullständig informationskälla just på grund av att de skapas av mänskliga subjekt i varierande kontexter. Dokumentens syfte så som skribenten avser den, återspeglas inte nödvändigtvis till läsaren och det föreligger uppenbara risker till feltolkningar. På grund av dessa föreliggande risker upplever jag det nödvändigt att kompletterat dokumentationsstudiet med intervju med socialarbetare.

Innan jag intervjuade informanterna hade jag gått igenom dokumenten och jag var väl insatt redan före intervjun i pojknas förhållanden.. Intervjun bygger på en delad förståelsemodell där jag som intervjuare försöker förstå informanternas erfarenheter och upplevelser, med fokus på att lyssna (Yin 2003, 60). Jag gjorde en kort förberedelse innan intervjun genom att skriva ner de teman som jag ville diskutera med socialarbetaren. Under själva intervjun använde jag mig inte av någon intervjuguide och jag strävade efter att utforma mötet mer till en diskussion än en intervju med frågor och svar. De förberedande frågeställningarna hade sist och slutligen inte någon större inverkan i intervjun, utan diskussionen löpte förhållandevis fritt. Den första intervjun gjordes på svenska och den andra på finska.

Utvecklandet forskningshypoteser och det anteciperade mönstret

Jag har länge varit inställd på att behandla pojkar i min pro gradu-avhandling. Under de ca tre år som jag jobbat med socialt arbete har jag reflekterat mycket kring pojkar i socialt arbete och framförallt pojkars ställning inom barnskyddet. Jag har haft en intuition om att det förhållningssätt man har om pojkar inom barnskydd och bland socialarbetare överhuvudtaget, är på något sätt ofördelaktigt för pojkar. Jag inledde mitt forskningsuppdrag med att försöka bevisa min intuitions riktighet och försöka föra pojkars sak i det "kvinnodominerade" socialarbetsverkligheten. Denna subjektiva och alldeles tydligt känslosamma förhållningssätt ledde till en slags övertygelsesträvande salvelseretorik, som återspeglades tydligt i min text och som dessutom var allt annat än övertygande. Detta observerades av min handledare som var uppriktigt nog att poängtera att texten inte övertygar. Det framgick dock klart för

mig att jag inte kan släppa den intuition om pojkar som jag samlat på mig i mitt arbete.

När jag satte mig mera in i fallstudiets forskningsmetodik fick jag en insikt i hur jag på bästa möjliga sätt kan utnyttja den kunskap jag samlat på mig om pojkar i barnskyddsarbete. Mönstermatchning (Yin 2003, 116) är en metod där man jämför mönstret i teorin med mönstret i empirin. I min studie har jag utvecklat hypoteser utgående från min barnskyddssocialarbetarintuition samt med hjälp av tidigare forskning, som vidareutvecklats och preciseras till så kallade anteciperade mönster (eng. anticipated structure Yin 2003, 116). Dessa teoretiskt och intuitivt utvecklade anteciperade mönstren prövas med det empiriska datat, bestående av intervju med socialarbetare och dokumentations materialet.

Idén att transformera min intuition till hypoteser och vidare till anteciperade mönster har långsamt vuxit fram längs med forskningsprocessen. Likaså har hypoteserna utvecklats längs med processen. Denna analysmetod är ett konkret sätt att knyta ihop praktisk socialarbetskunskap med teoretisk forskning. Det praktiska arbetet blir på detta sätt grunden till det teoretiska studiet. Det handlar inte om att föra teorin och forskningen nära det konkreta och praktiska sociala arbetet. Utan, avsikten är att utveckla intuitivt praktiska erfarenheter till teoretisk problemformulering.

Det språkliga dilemmat och berättelsen

Ett av det mest svåröverkomliga bryderiet som jag stött på under forskningsprocessen var då jag samlade ihop materialet och skulle sammanställa materialet till en sammanhängande berättelse. Även om jag intervjuat den ena socialarbetaren på svenska, så är de facto den största delen av materialet på finska. Jag upplevde att det var svårt, och direkt omöjligt att med svenska språket skildra den verklighet som gestaltades i den till stora delar finska materialet. Jag hade en stark upplevelse av att jag i mina försök att med svenska språket beskriva den finska socialarbetsverkligheten förlorade i den svenska texten den barnskyddssocialarbetarkultur som jag själv är en del av. Jag upplevde också starkt att jag inte gjorde pojkarnas berättelse rättvisa när så mycket falla bort på grund av

språket. Ett faktum är att trots min tvåspråkighet så går det mesta av barnskyddet på finska. Under mina ca tre år inom socialt arbete och två år inom barnskyddet har jag utvecklat min barnskyddsidentitet främst genom reflektion på de finska språket i en finsk arbetskultur och med finska kolleger. Problemet blev så omfattande att jag övervägde att helt och hållet skriva om avhandlingen på finska.

Vad jag senare kom fram till var att det som gestaltades som ett oöverkomligt dilemma var i själva verket en socialkonstruktionistisk insikt som det var skäl att ta vara på. Inom socialkonstruktionismen uppfattas verkligheten vara konstruerad i språklig och kulturell växelverkan (Burr 1995, 2–5). Utan att ta ställning till vare sig denna epistemiskt uppfattade verkligheten är den enda verkligheten eller bara en återspeglning av någon ontologisk verklighet (Juhila 1999, 162), så insåg jag att det som uppenbaras för mig som verkligt, inte enbart är en följd av vad som sägs, utan också beroende av hur det sägs. Detta innebar att jag som forskare i min analys måste uppmärksamma detta och vara mån om att då jag bearbetare materialet till mer hanterligt bör jag ta vara på de nyanser i texten som skildrar den kultur eller det sättet som budskapet läggs fram. Berättelsen har således två dimensioner. Den ena dimensionen ger kunskap om innehållet i berättelsen, eller uttrycker svaret på frågan ”vad berättas?”. Den andra dimensionen skildrar däremot på vilket sätt berättelsen berättas och ger svar åt olika motiv och infallsvinklar hos berättaren, med utgångspunkt i frågeställningen, ”hur berättelsen berättas” (Törrönen 2005, 29).

Jag löste dilemman genom att bearbeta materialet på finska och skriva ner berättelsen först på finska. Efter att analysen var färdig hade jag inga problem att rapportera forskningen på svenska, eftersom jag hade använt tid till att faktiskt förstå innehållet i materialet och i analysen ta vara på de nyanser som återspeglar barnskyddssocialarbetarkulturen. Översättning förutsätter alltid en tolkning av ens uppfattning av både vad som sagts och hur det sagts. Att direkt översätta skulle ha varit att ta en genväg där man förlorar mycket på den sparade tiden.

5. Analys

Analysen av det skriftliga dokumentationsmaterialet samt analysen av intervjun bygger på två analystekniker som tillämpas inom fallstudie. Den övergripande analysmetoden är mönstermatchning och explikationsuppbyggnad (eng. explanation building), vilket går ut på att pröva ett teoretisk förutfattat mönster (anteciperat mönster) med det empiriska materialet. Den typen av mönstermatchning som tillämpas här är en explikationsuppbyggnadsmodell där utvecklingen av de anteciperade mönstret utvecklas och påbyggs under analysen och hela processen upprepas flera gånger (Yin 2003, 116-122). Målet är att finna generella mönster och strukturer i materialet. Analysens inleddes med en kronologisk tidsserieanalys (ibid., 125-126), där jag bearbetat materialet med hjälp av en tidsaxel. I det följande avsnittet skall jag referera på vilket sätt dessa analystekniker har tillämpats i studiet.

5.1 Bearbetning av materialet

Avsikten med den första delen av analysen var att framställa en sammanhängande och detaljerad helhet av materialet. I analysens alla delar har jag utgått från s.k. generella frågeställningar. De generella frågeställningarnas syfte är att bidra till att systematiskt kunna bearbeta materialet samt att gör det möjligt att jämföra forskningen med eventuella kommande forskningsbidrag (Bennet & Georg 2004, 86). Tanken är att varje skede i analysen utgår från en eller flera frågeställningar vilka definierar analysens syfte.

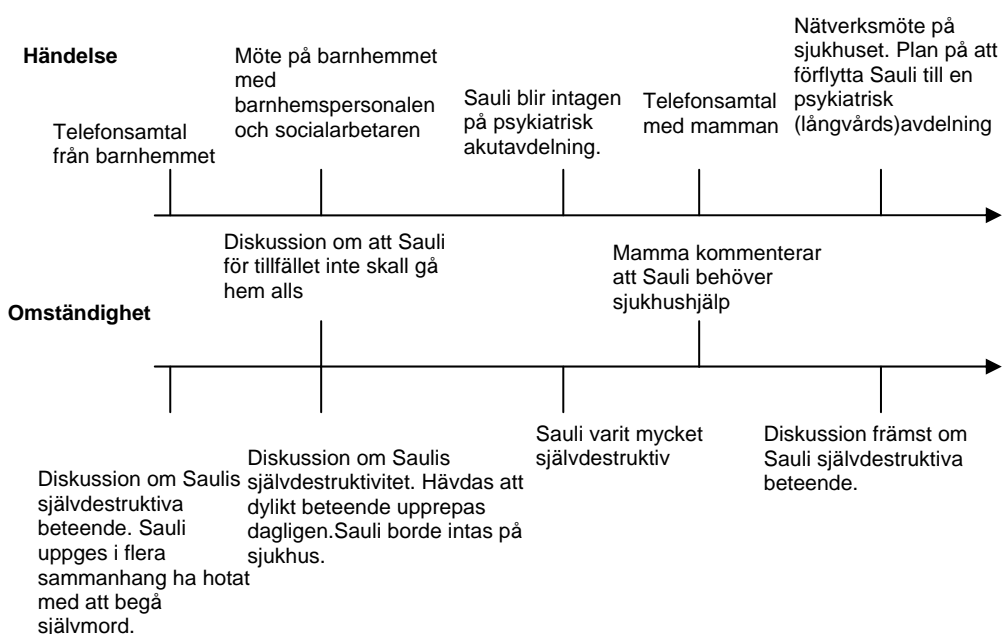
Den generella frågeställningen för den första delen av analysen lyder som följande: *Vilka och hurdana händelser ingår i pojken barnskyddsberättelse, och hur skildras pojken förhållanden respektive pojken beteende, i de olika händelserna?* Med händelse avses alla de processer som uppdragats i fallet av socialarbetaren så att de på något sätt är registrerade i det skriftliga materialet eller i intervjun med socialarbetaren, dvs. i den verklighet som återspeglas i socialarbetarens arbete. Mitt intresse är att knyta händelsen med den uppfattning man har eller får om pojken i den specifika händelsen. Jag har observerat beskrivningar om pojken förhållanden och beskrivningar om pojken om beteende. Barnskyddets uppdrag är att ingripa både ifall det

finns brister i barnets omsorg eller andra förhållanden i hemmet allvarligt hotar att äventyra barnets hälsa och utveckling, eller då barnet allvarig äventyrar sin hälsa och utveckling genom sitt beteende (Barnskyddslag 5.8.1983/683, 16 §). Med pojkens förhållanden avser jag alla de beskrivningar om pojkens omgivning och den miljö han finner sig i. Som exempel så uppfattar jag fattigdom och familjens ekonomiska problem, föräldrarnas missbruk och familjevåld som fenomen som beskriver pojkens förhållanden. Här vill jag också tillägga att bl.a. föräldraskap, värme, kärlek och starka syskonband är fenomen om pojkens förhållanden och som är av intresse i denna studie. Med pojkens beteende uppfattas all den aktivitet som pojken själv utövar. Dylig aktivitet kan vara pojkens egna initiativ, utlåtanden och ställningsstakanden, gråt och skratt, skolkning, stöld, mobbning och missbruk m.m. Även här uppmärksammas eventuella positiva aktiviteter.

Tidsaxeln

Tidsserieanalys och tidsaxlar är en av flera tekniker som är anknuten till fallstudiet. Tidsserieanalys har tillämpats i fallstudie av bl.a. Tarja Heino (1997). Barnskyddsklientskapet kan uppfattas som en kronologisk process. Barnskyddsklientskapet börjar vid en viss tidpunkt, t.ex. genom en barnskyddsanmälan och fortsätter under en given tidsperiod tills den med tiden slutar eller omvandlas till någon annan form av klientkap. Den tidsserieanalys som jag tillämpat har en kronologisk struktur (Yin 2003, 153-154). Jag har framställt en tidsaxel där två axlar löper parallellt med varandra. På den övre tidsaxeln har jag markerat händelserna i kronologisk ordning. På den nedre tidsaxeln har jag markerat på den övre sidan av tidsaxeln, beskrivningen om pojkens förhållanden som är anknuten till respektive händelse markerad på den övre tidsaxeln. På den nedre sidan av den nedre tidsaxeln markerar jag beskrivningen om pojkens beteende, som likaså är anknuten till den händelse som är markerad på den övre tidsaxeln. Tidsaxeln har alltså tre dimensioner och gör det möjligt att markera båda pojkens förhållande och beteende till ifrågavarande händelse. Jag ritade tidsaxlarna för hand på ett stort papper. Figur 2 (Tidsaxeln, 37) är ett exempel på ett avsnitt av Saulis tidsaxel. Min upplevelse har varit att tidsaxeln är en mycket användbar datamatrix för kvalitativa data och jag kan tänka mig att den har flera användningsmöjligheter. I denna studie

används tidsaxeln som datamatrix och som ett analysredskap (Yin 2003, 153). Då jag gått igenom materialet har jag markerat de olika händelserna och till dem hörande beskrivningarna på tidsaxeln. Detta har varit ett behändigt sätt att sammanfatta och strukturera materialet till en helhet. Det är också behändigt att iakttä generella lagbundenheter i materialet samt också att jämföra de två olika fallen med varandra.

Figur 2: Tidsaxel

Berättelsen

Med berättelse avser jag den helhetsuppfattning som socialarbetaren skapar åt sig i arbetet med pojken. Berättelsen är ett av avhandlingens resultat och jag har försökt sammanfatta berättelsen och skildra händelseförloppet detaljerat. Perspektivet i berättelsen utgår ifrån socialarbetarens perspektiv. Jag har själv försökt anamma min socialarbetaridentitet då jag framställt berättelserna. Jag har också strävat efter att använda de ord och beskrivningar som socialarbetarna använder sig av. Utgångspunkten är att beskriva vardagsverkligheten inom barnskyddet så som den uppfattas av socialarbetaren i de dagliga arbetet utgående från de tolkningsramar som rutinmässigt upprätthålls och tillämpas i förståelsen av pojkar i barnskyddsarbete (Johansson 2005, 23–24; Heiskala 2004, 197). Ett av de större utmaningarna har varit att framställa berättelsen sammanfattat, men ändå så att jag gör pojkarnas berättelse

rättvisa. Då jag skriver ner berättelsen gör jag också tolkningar och val i hur berättelsen framställs (Johansson 2005, 283). Berättelsen eller sammanfattningen om den, är en del av resultatet i de avseende att avhandlingens syfte är att beskriva ifrågavarande pojkars barnskyddsprocesser. Berättelserna har genom tiden varit redskap för att förmedla kunskap och lärdom och min tanke är att det finns mycket att hämta och lära sig av också dessa pojkars berättelser. Inom fallstudier använder man ofta begreppet fallbeskrivning för den här typen av skriftlig framställning av fallet. Jag föredrar dock ordet berättelse eftersom jag vill framhäva att det som framställs är en subjektiv socialarbetartolkning om händelseförloppet och inte någon objektiv presentation över faktiska omständigheter. Berättelsen är uppkommen från en process där socialarbetaren framställer utgående från sin livserfarenhet och jag som lyssnare tolkar berättelsen (jämför Granfelt 1998, 41–44).

Berättelserna skrevs ner först på finska på ca 15 sidor var. Därefter har jag bearbetat, förkortat och sammanfattat berättelserna med målet att skildra händelseförloppet på ca tre sidor. Den sammanfattade berättelsen är på samma sätt som tidsaxeln ett redskap för att sammanfatta materialet och få materialet till en hanterlig helhet. I berättelsen kan man också på samma sätt som med tidsaxeln gestalta kausala samband och olika mönster. Utöver det så har det genom att skriva ner berättelsen varit möjligt att gestalta bl.a. tidsförhållanden, i form av att man i texten kunnat framföra t.ex.. *”Därpå följande dag tog mamma på nytt kontakt med socialarbetare”* eller *”under en period på nästan ett och ett halvt år hade socialarbetaren ingen kontakt med Matti”*. Dessa tidsförhållanden har kunnat observeras som händelser, trots att ingenting egentligen i ordets rätta bemärkelse hände under en viss period. Men tidsförhållanden vilket kan berätta mycket om socialarbetarens relation till fallet, framgår tydligt från det senare exemplet. I den nedskrivna berättelsen har man också kunna skildra känslor och motiv bakom olika ageranden; *”I de skedet tappade socialarbetaren förtroende för mamman.”* I flera sammanhang har jag varit frestad att övergå till narrativa metoder i avhandlingen och göra någon slags narrativ innehållsanalys av de berättelser som jag framställt, men, jag har dock hållit fast vid den ursprungliga planen med att genomföra studiet som fallstudie. Det förhåller sig dock klart att jag har tillämpat en del tankar och idéer från narrativ forskning. Varken

berättelsen eller tidsaxeln är enastående i analysen, utan de har kompletterat varandra och bägge har varit användbara för mönstermatchningsanalysen.

5.2 Mönstermatchning och explikationsuppbyggnad

Mönstermatchning är en av flera analystekniker inom ramen för fallstudie. Tanken i metoden bygger på att man försöker finna strukturer, kausala samband och mönster i materialet (Yin 2003, 116-120). Denna delen av analysen utgår från tre generella frågeställningar: Hurdana mönster och strukturer är klientskapet konstruerat av, vilka mönster och strukturer upprepas i de båda fallen och finns det alternativa konstruktioner i pojkars berättelser som avviker från de generella konstruktionerna? Den typen av mönstermatchningen som tillämpas i studiet är en explikationsuppbyggnadsmodell (Yin 2003, 120-122). Studiet är till sin art beskrivande, där jag med hjälp av analysen strävar efter att finna och beskriva de lagbundenheter som upprepas i båda fallen. Jag har inte funnit motsvarande tillämpning av mönstermatchning och explikationsuppbyggnad. Yin (2003, 120) hävdar dock att det förekommer tillämpning av explikationsuppbyggnad också i narrativ form, där det anteciperade mönstret utgår från en teoretisk proposition. Mönstermatchningsanalys tillämpas i större utsträckning inom den kvantitativa forskningen och framförallt inom informationsteknologiforskningen (exempelvis Fagerström 2003).

Analysen inleds med en antecipation, eller intuitivt och teoretisk konstruerad mönster som förväntas upprepas i det material som studeras. Denna anteciperade mönster prövas med det empiriska materialet, samtidigt som man med hjälp av materialet utvecklar mönstret och eventuellt finner nya lagbundenheter och strukturer. Processen har följt följande schema som utgår från Robert Yins (2003, 121-122) instruktioner.

1. Utveckla antaganden eller anteciperade mönster om hur pojkars klientskap konstrueras.
2. Jämföra mönstret med det empiriska materialet i fall 1.
3. Utveckla och precisera det anteciperade mönstret.

4. Göra en ny jämförelse med mönster och det empiriska materialet i samma fall.
5. Jämföra och analysera det anteciperade mönstret med fall 2
6. Upprepa processen så många gånger som det uppfattas som nödvändigt.

Analysen görs alltså i flera intervaller och det slutliga målet är att kunna påvisa strukturer och mönster i det empiriska materialet. I utgångsläget finns en intuitiv tanke av att vissa definierade mönster framgår i materialet. Intuitionen prövas med det empiriska materialet och samtidigt utvecklas intuitionen och mönstret preciseras med hjälp av materialet för att åter omprövas i några intervaller.

5.3 Analysen i praktiken

Hela forskningsprocessen har pågått i över ett år. Det är svårt att sätta fingret på när och hur hela processen fick sin början. Även om den egna intuitionen är grunden till mitt forskningsintresse för pojkar, så har såväl hypoteserna som mitt förhållningssätt till pojkar utvecklats under forskningsprocessen. Denna process har också bidragit till utvecklandet av problemställningen. Då jag beslöt mig för att genomföra studiet som fallstudie hade jag en vag uppfattning om de konkreta analysteknikerna inom fallstudier. Analysmetodiken är således också ett resultat av hela denna långa process. Jag har i figur 1 (Forskningens struktur, 12) illustrerat forskningsprocessen som helhet. Jag vill dock också konkret upplysa hur den analytiska delen är strukturerad och redovisa på vilket sätt jag tillämpat mönstermatchning och explikationsuppbyggnadsmetoden.

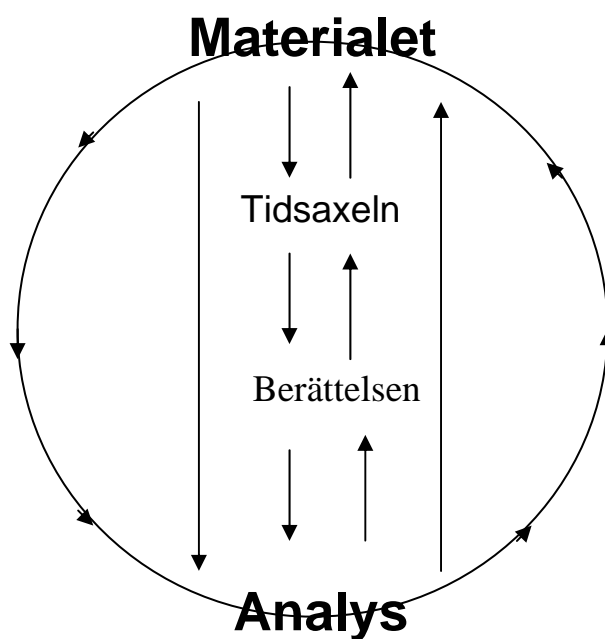
I början hade jag en intuition över att det finns ett missförhållande angående pojkar i barnskyddet. Intuitionen ledde till en forskningsplan vars tanke var att undersöka och studera grundligt några få fall och få en uppfattning om fenomenet. Forskningsplanen godkändes och jag kontaktade mina informanter. Därefter genomförde jag den första materialinsamlingen och intervjun. Det första materialet bearbetades med hjälp av tidsserieanalys och materialet fick en kronologisk struktur och intervjun transkriberades. Under denna process utvecklade jag också den

tvådimensionerade tidsaxeln. Därefter genomförde jag den andra materialinsamlingen och intervjun enligt den lärdom jag fått från den första materialinsamlingen. Jag hade bland annat noterat att jag kunde ställa kortare och tydligare frågor i intervjun. Utöver detta så utnyttjade jag samma sammanfattningsmetod (men skriftligt) som jag tvingats göra angående den första materialinsamlingen, där jag var tvungen att bearbeta materialet på socialkontoret. Under materialinsamlingen observerade jag vissa likheter med fallen. Då materialet bearbetades läste jag mig automatiskt in på materialet och intuitionen utvecklades ytterligare till första konkreta mönster.

Då materialet var sammanställt var följande steg att skriva ner berättelserna. Denna fas av analysen var svåröverkomlig, men samtidigt viktig och lärorik. Berättelserna framställdes utgående från den kronologiska struktur som jag framställt med hjälp av tidsaxeln. Berättelserna är också till sin struktur kronologiska. Jag har dock också kunnat ty mig till det ursprungliga materialet då jag framställde berättelserna och då jag gjort mönstermatchningsanalysen (främst gällande det andra fallet). Intervjuernas syfte har också varit att ge stöd åt det skriftliga dokumentationsmaterialet. Det förhåller sig klart att allting inte finns nedskrivet i den officiella dokumentationen, så med hjälp av intervjun har jag kunnat fylla luckor och klarheter i kronologin samt få en uppfattning om socialarbetarens tolkningar om olika händelser. Ytterligare så har jag med hjälp av intervjun kunna få insyn i olika motiv bakom ageranden och socialarbetaren har genom reflektion gett djupare upplysning över olika skeden och händelser i pojkarnas berättelser.

Själva mönstermatchningsanalysen kunde karakteriseras som upprepande läsning av materialet utgående från en kritisk baktanke. Jag inledde läsningen med ett kritiskt öga och med strävan att uppmärksamma eventuella missförhållanden i pojkarnas berättelser. Kritiken skall inte förstås som kritik mot socialarbetarens agerande, utan snarare som en kritisk granskning mot de strukturer som upprätthålls i barnskyddsarbete. Genom upprepad läsning utvecklades den kritiska tanken till de anteciperade mönster som återprovades genom upprepande kritisk läsning av materialet. Rent konkret gick analysen ut på att jag satt på golvet med två buntar papper där vardera bunt omfattades av materialet angående respektive fall.

Ytterligare så hade jag på golvet markörer och ett skrivblock. Samtidig som jag läste antecknade jag upp mönster och streckade under exempel i materialet och strävade efter att återuppfinna samma lagbundenheter i ett annat ställe av texten samt i det andra fallet. Jag har i figur 3 (Analysmetoden, 42) framställt analysens struktur. Processen upprepas i flera intervaller och jag har utgått både direkt från materialet samt från tidsaxlarna och berättelserna då jag genomför analysen.

Figur 3: Analysmetoden

6 Fallstudien

Detta avsnitt inleds med pojkarnas berättelser. Berättelsernas syftet att beskriva sammanfattat ifrågavarande pojkars barnskyddsprocesser. Berättelsen detaljer diskuteras närmare i avsnittet 6.2. "De anteciperade mönster", där jag dessutom redovisar för de strukturer och lagbundenheter som jag funnit i mönstermatchningsanalysen och som jag funnit vara framträdande i båda pojkarnas berättelser. I samma avsnitt diskuterar jag också de alternativa konstruktioner som jag uppmärksammat i analysen. Med alternativa konstruktioner avser jag alla de olika konstruktioner som uppenbarats i analysen, men som inte är så generella att de klart och tydligt skulle framgå i båda berättelserna. I avsnitt 6.3 sammanfattar jag

analysens resultat samt diskuterar forskningsresultaten i förhållandet till forskningens hypoteser. Jag kallar pojkarna i berättelserna för Sauli och Matti. Dessa är dock inte deras riktiga namn.

6.1 Berättelserna

Berättelsen om Sauli

Sauli är 13 år gammal då undersökningen genomförs och är under detta tillfälle intagen på en specialenhet för barn med psykiatriska problem. Sauli kom i kontakt med barnskyddet då han var sex år gammal. Familjedagvårdaren som tog hand om Sauli och hans syster kontaktade barnskyddet på grund av att hon uppmärksammat att Sauli betedde sig oroligt och att han var aggressiv. Det fanns också misstankar om problemförhållanden i Saulis familj. Det framgår i de första barnskyddsanmälningarna att Sauli och hans två syskon gick ofta i smutsiga kläder och de uppfattades vara vanvårdade. Det fanns också misstankar om att föräldrarna hade problem med alkohol. Sauli har en äldre bror och en lillasyster. Saulis storebror är synskadad och har dessutom gravt nedsatt hörsel. Syskonen har inte kontakt med barnskyddet förutom i samband med Saulis ärende. Föräldrarna är numera frånskilda. Mamman har flyttat till en annan ort och har lite kontakt med Sauli. Saulis pappa håller regelbunden kontakt med Sauli och Sauli besöker honom under ca ett veckoslut i månaden.

Saulis svåra och stundvis självdestruktiva beteende är den främsta orsaken till att Sauli har ett klientskap i barnskyddet. Saulis beteende uppfattades också som oroligt i skolan och det framkom att han var aggressiv både mot lärare och andra barn. Det framkom också i skolan att Sauli skär sig själv med vassa föremål och han uppgavs i flera sammanhang ha hotat med självmord. Sauli har också uppdagats leka med tändstickor och han har bränt upp en del av sina leksaker. Sauli blev första gången placerad på ett mottagningshem då han var 8-år gammal och gick på andra klassen i lågstadiet. Före placeringen på mottagningshemmet hade han i ca två års tid gått på familjerådgivningen tillsammans med sin mamma. Barnskyddsarbetet före placeringen omfattades av sporadiska hembesök och sammanträden med familjen samt nätverksarbete med familjerådgivningen och skolans elevvård. I samband med

placeringen till mottagningshemmet fick Sauli en remiss till barnpsykiatriska avdelningsundersökningar, vilka också genomfördes under Saulis andra skolår. Efter sjukhusvistelsen återvände Sauli tillbaka till sin familj och man fortsatte Saulis vård på familjerådgivningen. Föräldrarna uppgav att Saulis situation blev bättre efter avdelningsundersökningarna.

Man återuppmärksammar Saulis aggressiva, oroliga och destruktiva beteende redan i början av det tredje skolåret. Sauli placerades senare samma år på nytt på ett barnhem. Under det tredje skolåret framkom det misstankar om att Saulis pappa skulle ha slagit Sauli. Saulis beteende uppfattades enligt barnskyddsanteckningarna som *mycket hämmat*. Det framgår i barnskyddets anteckningar att Sauli slog både lärare och barn i skolan, bajsade på sig, brände upp leksaker, rökte, stal saker, rymde och det fanns också misstankar om att Sauli sniffade. Saulis föräldrar meddelade att de kände sig handfallna med Sauli och önskade att Sauli placeras utanför hemmet. Från familjerådgivningen gavs det också ett utlåtande om att Sauli bör placeras på barnhem. Barnhemmet som Sauli placerades för andra gången var ett annat barnhem än det som Sauli varit tidigare på. Det blev ingen förbättring i Saulis beteendestörningar, utan situationen utvecklades också efter placeringen till det sämre. Sauli klarade överhuvudtaget inte av att gå till skolan. Efter några veckor var man tvungen att förflytta Sauli till en psykiatrisk akutavdelning. Sauli hade under de några veckorna som han vistades på barnhemmet upprepade gånger försökt skada sig. Han hade också svalt föremål och haft svåra raseriutbrott. Sauli uppgavs också ha söndrat alla möbler i sitt rum. På akutavdelningen fastslog man att Sauli led av en allvarlig depression och det fastställdes att han behöver fortsatt psykiatrisk avdelningsvård. Sauli förflyttades vidare till en psykiatrisk långvårdsavdelning.

Sjukhusvistelsen varade i över ett år. Under de första månaderna av vården gav Sauli vaga tecken på rehabilitering, men denna positiva utveckling avbröts efter det första halva året. Saulis föräldrar separerade och pappan flyttade bort från mamman tillsammans med Saulis syskon. Det framkom att Saulis mamma hade alkoholproblem och inom barnskyddet tappade man förtroendet för mamman. Situationen upplevdes så allvarlig att mammans möjligheter att träffa Sauli begränsades. Mamman flyttade senare under detta år till en annan boningsort och

enligt socialarbetaren bor mamman numera med en svårt alkoholiserad man. Saulis situation stagnerade på sjukhuset och Sauli var fortsättningsvis självdestruktiv. Saulis beteende var också svårhanterligt och vid slutet av sjukhusperioden konstaterades på sjukhuset att de inte längre kan erbjuda någonting åt Sauli. Saulis rehabilitering hade inte framskridit och det blev ingen ändring i hans beteende. Socialarbetaren uttryckte sin missnöje med sjukhusets insats och konstaterade i intervjun att sjukhusperioden inte hämtade någon egentlig förändring i Saulis situation. Det blev dock klart för alla parter, föräldrar medräknade, att Sauli inte kunde flytta tillbaka hem till föräldrarna. Barnskyddet kartlade olika barnhemsalternativ och till slut hittade man ett barnhem som uppfattades lämpligt för Sauli.

Sauli flyttade till det tredje barnhemmet vid 11 års ålder. Denna barnhemsvistelse varade dock inte mer än ett knappt halvår. Saulis problem fortsatte även på detta barnhem till den grad att han återtog till sjukhusvård. Sauli blev intagen på en specialenhet för barn med svåra psykiska problem. Denna vårdperiod hade nu då intervjun och materialinsamlingen genomfördes, fortgått i över ett år och enligt socialarbetaren hade Sauli gjort framsteg. Saulis socialarbeters uppfattning är dock att Sauli fortsättningsvis kommer att behöva psykiatrisk vård och att även om Sauli nu gjort framsteg kommer han att vara en utmaningen både för det kommande fostervårdstället och för henne som barnskyddssocialarbetare. Hon säger sig utgå ifrån att Sauli kommer att vara placerad av barnskyddet enda tills han är 18 år gammal.

Berättelsen om Matti

Matti blev placerad på ett mottagningshem för första gången då han var 6 år gammal. Matti har en syster som är ett år äldre. Orsaken till placeringen var föräldrarnas allvarliga missbruksproblem. Mattis far uppgavs också ha varit våldsam och mamman var tvungen att söka sig tillsammans med barnen till ett skyddshem för kvinnor. Föräldrarna separerade kort efter att barnen placerades på mottagningshemmet. Numera är Mattis pappa bosatt i Sverige. Han har inte haft någon kontakt med vare sig Matti eller systemen. Mattis socialarbetare antar att pappan missbrukar fortfarande. Mamman lider också fortsättningsvis av missbruksproblem

och hon är dessutom bostadslös för tillfället. Mamman träffar barnen sporadiskt. Då jag träffat socialarbetaren är Matti 16 år gammal. Han bor för tillfället hos sin moster. Vistelsen hos mostern är en tillfällig lösning medan man uppsöker ett placeringsställe för Matti. Mostern har själv uppgett att hon inte har möjlighet att ta fullt ansvar över Matti. Det finns också en del orosmoment gällande Mattis situation. Matti är inskriven i en yrkesskola, men han har inte deltagit i undervisningen under det gångna året i någon större utsträckning. Den största oron för Matti gäller ett begynnande missbruk av cannabis. Socialarbetarens uppfattning är att Mattis cannabisbruk är inte regelbundet, men dessvärre så erkänner hon att problemet kan vara värre än hon låter sig tro.

Matti har under sin livstid varit placerad på flera olika barnhem. Den första placeringen var på ett mottagningshem där Matti placerades tillsammans med sin syster. Denna första barnhemsvistelse varade i ca ett och ett halvt år. Under det första halva året som barnen var placerade gjorde föräldrarna vaga framsteg och man övervägde att familjen kunde återförenas och barnen kunde flytta hem. Båda föräldrarna fick dock upprepade återfall i sitt missbruk och till slut fastslogs att barnen omhändertas och man uppsöker permanenta placeringsställen för barnen. Det primära alternativet var att placera barnen i en fosterfamilj, men i och med att en lämplig familj inte gick att finna och pga. föräldrarna motsatte sig en placering till fosterfamilj placerades Matti tillsammans med sin syster på ett barnhem. Mattis beteende upplevdes redan på mottagningshemmet som oroväckande och han uppfattades som orolig och aggressiv. Matti hänvisades till barnpsykiatriska polikliniken där man gjorde en poliklinisk utvärdering om Mattis behov av psykiatrisk vård. Det övervägdes också redan då att Matti kunde vara i behov av barnpsykiatriskt avdelningsvård.

Matti hade fyllt åtta år då han förflyttades till det andra barnhemmet. Det framgår få uppgifter om Mattis första år på detta barnhem i barnskyddsdocumenten. Vistelsen på barnhemmet varade inte mera än ca ett och ett halv år. Matti uppfattades som för svår för barnhemmet och efter att han varit placerad där i ett år uppgav barnhemsföreståndaren att de vägrar att hålla kvar honom. Föreståndaren uppger att Mattis beteende är ytterst oroväckande och han beskrivs som fullständigt omöjlig.

Enligt föreståndarens beskrivning stjal Matti porrtidningar och tändstickor från en butik som han sedan delar ut åt de andra barnen. Det hävdades också att Matti framför sexuellt avvikande beteende och han trakasserar en yngre flicka på barnhemmet. Matti förflyttades inom kort till en barnpsykiatrisk avdelning.

Under tiden då Matti var på den barnpsykiatriska avdelningen reder man ut nya barnhemsalternativ. Han fick en plats på ett barnhem som är specialiserad på barn med psykiatriska problem. Ifrågavarande enhet är specialiserad på barnpsykiatrisk rehabilitering. Enheten erbjuder tidsbunden avdelningsrehabilitering för högst en period på två år. Matti stannar på detta barnhem i två år. Det finns knappt med information om denna tidsperiod i barnskyddsdocumenten. I barnhemmets slututvärdering rekommenderas en placering till ett vanligt fosterhem. Matti sägs ha själv i flera repliker värdjat att få en "egen" familj. I barnskyddsanteckningarna står det att det framkommit under barnhemsvistelsen att Matti inte är så "störd" som man tidigare uppfattat.

Matti fick en plats på ett fosterhem som beskrivs i placeringsbeslutet som att "*fosterhemmet har erfarenheter av vårdande av barn med beteendesvårigheter*". Matti var 12 år gammal vid denna förflyttning till det fjärde barnhemmet. Mattis syster bor fortsättningsvis kvar på det första barnhemmet.

Det finns ytterst knapphändigt med information om Mattis liv på fosterhemmet. På närmare tre års tid finns det inga som helst anteckningar eller vårdplaner om Matti eller om hans förehavanden i fosterfamiljen. De enda dokumenten som finns om Matti är anteckningar om två anmälningar från polisen där Matti uppges vara misstänkt för skadegörelse. Den nuvarande socialarbetarens uppfattning är att det sociala arbete i Mattis sak har försummats gravt under dessa tre år. Det har senare visat sig att under denna period var Matti ofta långa perioder hemma i sin hemkommun och vistades långa perioder under sommaren hos sin svårt drogmissbrukande mamma. Försummelsen var så grav att under dessa månader som Matti var hos sin mor upprätthöll fosterfamiljen ingen kontakt med honom, trots att fosterhemmet fick full ersättning av fostervården under dessa månader. Vistelserna var också långt oplanerade och varken Mattis mor eller moster som Matti också

besökte, fick ersättning för den tid Matti spenderade där, trots att ersättning är ett vedertaget praxis då placerade barn besöker hem eller andra anhöriga under längre perioder. Den nuvarande socialarbetaren tog sig an Mattis angelägenheter och anmälde fosterfamiljen till länsstyrelsen, som i sin tur genomförde en utredning och gav fosterfamiljen en skriftlig anmärkning.

Trots försummelserna fortsatte Matti att bo kvar en tid på fosterhemmet. Matti uppgav till sin socialarbetare då han var 15 år att han inte trivs på fosterhemmet och hans önskan var att få återvända tillbaka till sin hemkommun. Det framkom också att Mattis lärare var mycket oroliga över Mattis beteende. Matti skolkade ofta och han uppfattades också som aggressiv och ha ett dåligt beteende i skolan. Matti hade också uppfört sig våldsamt på fosterhemmet. Trots att socialarbetaren upplevde ett stor missnöje med fosterfamiljen och trots att hon också uppfattade samarbetet som svårt med fosterhemmets föräldrar gjorde man upp en plan på att Matti stannar åtminstone tills grundskolan är slut på fosterhemmet. Matti etablerade en regelbunden kontakt till sin nya socialarbetare och de upprätthöll kontakten månatligen. Det etablerades också en kontakt mellan socialarbetaren och Mattis moster och hennes andel i Mattis angelägenheter blev större. Matti började regelbundet besöka sin moster.

Mattis liv på fosterhemmet upplevdes av socialarbetaren som problematisk. Matti hade uppenbara svårigheter vilket framkom genom att han rymde ofta från fosterfamiljen och hade stora svårigheter att komma igenom grundskolan. Då Matti gick ut grundskolan var hans socialarbetare tillfälligt under fem månaders studieledighet. Ärende handlades av en annan socialarbetare i samma arbetsteam. (Det fanns ingen vikarie och barnskyddsteamet arbetade med en socialarbetare mindre under denna fem månader långa period.) Trots den skriftliga varningen som tilldelades av länsstyrelsen och trots socialarbetarens uppmaning var Matti åter igen hela sommaren i sin hemkommun. Ett undantag var att denna gång bodde han hos sin moster, men åter igen utan vedertagen ersättning. Anmärkningsvärt är också att Matti hade sökt till en yrkesskola i sin hemkommun trots att det inte fanns några uppgjorda planer med socialarbetaren om att han skulle flytta.

Matti bor som sagt ännu hos sin moster då jag intervjuar hans socialarbetare. Han går regelbundet på drogtest och det har framkommit att han använder cannabis. Det är fastslaget att Matti inte kommer att bo länge hos moster. Mostern har inte blivit godkänd som fosterfamilj och hon har också själv uppgett att hon inte har möjlighet att ta fullt ansvar över Matti. Hon har egna barn och har genomgått en skilsmässa föregående året som ännu är delvis uppklarad. Var Matti kommer att bo fastslås senare på ett s.k. placeringsmöte där Mattis sak kommer att behandlas. Alternativen är att Matti bosätter sig antingen på ett ungdomshem eller eventuellt i en stödbostad som är verksam i samband med ett ungdomshem. Matti har betett sig upproriskt gentemot en ungdomshemsplacering och han har bestämt motsatt sig den typens av placering. En central förutsättning för att Matti skall kunna bosätta sig i stödbostaden är att han slutar med sitt missbruk.

6.2 De anteciperade mönstren

Även om Saulis och Mattis fall avviker en hel del från varandra har det varit lätt att finna lagbundenheter som ingår i de båda berättelserna. I Saulis fall har fokuset varit nästan enbart på Saulis svåra beteendeproblem med endast vag antydning om att det också finns andra problemförhållanden i familjen. Mattis barnskyddsklientkap grundar sig främst på föräldrarnas missbruksproblematik, men i likhet med Sauli är uppmärksamheten också i Mattis berättelse i stora delar på hans beteende.

Den mest framträdande likheten med berättelserna är det faktum att båda pojkarna har blivit placerade flera gånger och även i denna stund är deras nuvarande boställe tillfällig. Detta är inte enligt min erfarenhet någonting generellt i pojkars barnskyddsberättelser. Jag känner till flera pojkars som placerats på ett ställe i barnskyddet där de fått växa tills de är myndiga. Dessa två berättelser uppfattar jag i denna bemärkelse som exceptionella, men samtidigt kan man konstatera att även detta förekommer. Det är inte enastående mönster i pojkars berättelser som jag fokuserat på i analysen, utan utgångspunkten är att finna generella mönster som är på något sätt karakteristiska för pojkar i barnskyddsarbetet. Avsnittet rubriceras som anteciperade mönster, men de mönster som presenteras här är inte anteciperade i förhållande till materialet, utan observerade genom systematisk genomgång av

materialet. Antecipationen innebär i detta sammanhang att de mönster som observeras här uppfattas som generella konstruktioner som kan förväntas också förekomma i andra pojkars barnskyddsberättelser.

Redovisningen av de anteciperade mönster är argumenterande. Jag inleder framställningen med ett mönster eller påstående som jag funnit som generellt framträdande i pojkarnas berättelser. Därefter beskriver jag mera ingående på vilket sätt mönstret är framträdande i berättelsen genom att hänvisa till materialet. Det är två mönster som jag observerat i berättelserna och kommer att redovisa i detta avsnitt.

Aggressiva, oroliga och besvärliga pojkar...

Uppfattningen om pojkarnas problemförhållanden konstrueras i barnskyddsarbetet främst utgående från händelser och beskrivningar om pojkens aggressiva eller oroliga beteende och den övergripande uppfattningen är att pojkarna är besvärliga.

Detta aggressiva, oroliga och besvärliga beteende kommer i uttryck på flera olika sätt. Till denna typ av beteende uppfattar jag reaktioner som t.ex. våldsamt beteende mot barn eller vuxna, störande av skolundervisningen, stöld och annan brottslighet, söndrande saker och egendom, hotfullt beteende, missbruk, och också annat klart avvikande och utåtriktat beteende. Utöver detta uppfattar jag den förekommande självdestruktiviteten hos en av pojkarna som en representation av denna aggressiva och oroliga beteende, trots att i dessa fall riktas aggressionen inåt.

Uppfattningen om den aggressiva och oroliga pojken är genomgående i båda pojkarnas berättelser. Besvärligheten, våldsamheten och rastlösheten uppfattas både som en slags naturlig egenskap hos pojkarna, men också som ett tecken och bevis på att det finns problemförhållanden. Då socialarbetarna utvärderar pojkarnas behov sker det främst utgående från observationer och reflektioner kring pojkarnas beteende. Pojkarnas orolighet och aggressivitet uppmärksammas redan i början av båda pojkarnas barnskyddsberättelser. Saulis beteende beskrivs hos familjevårdaren som ”*störande*” och i anmälningar från grannar beskrivs Sauli som ”*orolig och*

aggressiv”. I Mattis berättelse finns likaså i ett tidigt skede hänvisningar till aggressivt och oroligt beteende. I de första barnskyddsanteckningarna konstaterar man att på ”daghemmet har man blivit orolig för Mattis rastlösa beteendet”. Konstruktionen av de besvärliga pojkarna blir tidigt en övergripande uppfattning om pojken. Mattis socialarbetare upplever besvärligheten som en stämpel medan i Saulis fall uppfattar socialarbetaren besvärligheten som en benägenhet hos honom.

Ip2: ” Han har alltid liksom betett sig på samma sätt. Aggressivt, jätte fysiskt och han har fått stämpeln på något sätt att han är svår”

Ip1: ” Nå han har ju den här diagnosen ADHD. Så int kommer den ju int så där som en blix från klar himmel. Han har väl haft benägenhet för att vara ett besvärligt barn ända från första början.”

Det finns också varierande uppfattning om det aggressiva beteendets betydelse. Dels uppfattas det som en naturlig egenskap som i citaten ovan. Å andra sidan uppfattas aggressionerna och det oroliga beteende som bevis på att det finns ett missförhållande eller alternativt som en reaktion på att det finns ett missförhållande. Pojkarna hänvisas till barnpsykiatriska vården pga. av att de är besvärliga. Besvärligheten uppfattas således som en psykiatrisk angelägenhet eller åtminstone som en reaktion på en psykiatrisk angelägenhet.

”På mottagningshemmet har man uppmärksammat Mattis behov av vård. Pojken är aggressiv både mot andra och mot sig själv.”

Harry: ”Varför gick Sauli till familjerådgivningen? Vad var orsaken till dom besöken?”

IP1: ”Nå det var det där att han va besvärlig i skolan.”

Pojkarnas besvärlighet är framträdande i hela berättelsen och är iögonfallande i flera olika sammanhang som också i förhållandet till skolan. Problemen i skolan uppfattas i ljuset av pojkarnas besvärliga beteende. Även om konstruktionen av pojkarnas bristande skolframgång också konstrueras genom hänvisning till skolkning, koncentrationssvårigheter och bristande intresse är dock konstruktionen av aggressivt och oroligt beteende den mest framträdande i materialet.

Ip2: ”Skolan gick jätte dåligt. Hän var jätte aggressiv mot läraren, skolkade mycket och gjorde allslags ofog åt alla.”

Ip1: ”. Och då strula de ju ihop med skolan. Och Sauli stal av sina kompisar, störde undervisningen, störde, stal hemifrån.”

Hänvisning till Mattis aggressioner finns som ett grund för hans omhändertagningsbeslut. Beslutet grundar sig främst på föräldrarnas problem, men i beslutet skriver man också att: ”*Matti har starka aggressioner mot både vuxna och andra barn.*”. Också i motiveringarna till de besluten att Matti måste intas på sjukhus utgår från beskrivningar om pojkarnas aggressiva och oroliga beteende. I Mattis barnskyddsanteckningar skildras telefonsamtalet med barnhemsföreståndaren så här:

” Föreståndaren från barnhemmet ringer angående Mattis beteende. Hon hävdar att Matti stjälar från butiken porrtidningar och tändstickor vilka han visar åt de andra barnen. Matti hade också blivit fast för att ha försökt penetrera en yngre flicka på barnhemmet. Han hade också påtagits leka sexlekar med en pojke. Matti använder ett språk där det förekommer hela tiden sexuellt färgat språk. Han rymmer så gott som dagligen och härjar och söndrar alla möbler på barnhemmet.”

I beslutet att placera Matti till specialbarnhemmet för psykiskt sjuka barn motiveras också med hänvisning till *ökad orolighet och aggressivitet*. I specialbarnhemmets utlåtande karakteriseras Matti som *en pojke vars beteende kan vara hotfullt och aggressivt*. Saulis socialarbetare kommenterar motiven till Saulis förflyttning från barnhemmet till akutavdelningen utgående från en makaber beskrivning av Saulis beteende.

IPI: ”...och därifrån när han då fick sin ordentliga ”raivare” där. Alltså han hade ju haft flera såna här raseriutbrott och de hade gått. Och sen det här som han hota med att hoppa ut från andra våningen och göra självmord. Och så hade personalen sagt att du int dör av de att du hoppar ut genom fönstret om du hoppar från andra våningen. Att du högst bryter benen. Och då sa han alltså det här var de som fick droppen att rinna bågaren att rinna över att om han int dör där då så kan han ta glas och tar den och sticka den i halsen.”

Konstruktionen av att pojkarna är besvärliga är någonting som socialarbetarna också själva uppfattar och reflekterar kritiskt kring. Saulis socialarbetare konstaterar att: *”så jag har aldrig sett den där besvärliga Sauli, tvärtom.*, med vag antydning om att det finns en helt annan sida av Sauli. I Mattis socialarbetares reflektioner kommer det fram att hon ifrågasätter konstruktionen av Mattis aggressiva stämpel. Samtidigt så är det dock framträdande även här att det finns en övergripande konstruktion om att Matti är besvärlig eller åtminstone reagerar på missförhållandet med aggressivt och oroligt beteende.

Harry: "Har någon nån uppfattning om det att vad är felet med Matti? Vad är det som är så svårt med honom?"

IP2: "No int e han mera svår. Och det där att varför. Att är han svår eller gör man honom till svår? Gör liksom omgivningen honom till svår? Eller har han kanske någo fel eller sjukdom? På något sätt tror jag inte att han har något fel som gör honom ti svår. Han e svår för att han int har känt sig bra på de där olika ställen av nån andledning."

Då vi diskuterar Mattis framtidsplaner med socialarbetaren upprepas konstruktionen av Mattis problemförhållande utgående från hans besvärliga beteende. Beteendet uppfattas diktera Mattis kommande vårdbehov och planerna uppgörs utgående från hurdan beteende Matti presterar.

IP2: " De är nu just den här kommande tiden som visar. Att vi har här inom en vecka ett möte om de. Och dedär, vi ser att e hans drogtest rena, alltså vi får bevis av flera månader. På våren sku han få plats där. Tills de ser vi. Om drogtesten är rena hela tiden och Matti går i skolan regelbundet och förbinder sig med studierna och sen att han följer såna normregler liksom. Då får han den där platsen."

Likaså är fokuset i Saulis beteende i hans socialarbetares reflektion om framtiden.

IP: "Det vet vi ju sen när han kommer till barnhemmet där i norr att hur han reagerar och hurdan är han."

Förväntningen som båda socialarbetarna uttrycker är att pojkarna fogar sig i den omgivning och planer som är uppgjorda för deras del. Samtidigt uttrycker socialarbetarna en viss misstro till att allt går som planerat. Det framgår dock inga alternativ till scenariet att pojkarna fortsättningsvis är besvärliga och inte förbinder sig i de planerade stödåtgärderna.

... en utmaning för det sociala arbetet

Pojkar väcker handfallenhet hos socialarbetaren och det framgår en klar uppgivenhet i barnskyddsarbetet att kunna bemöta pojkens behov av vård och service på grund av att det serviceutbud som finns till förfogande uppfattas som otillräckligt eller uppfattas inte kunna tillgodose pojkarnas behov.

Att pojkarna uppfattas som utmanande är delvis synonymt med att pojkarna uppfattas som besvärliga. I detta avsnitt fokuserar jag emellertid på hur denna uppfattning av utmaning konstrueras i det sociala arbetet och på vilket sätt denna konstruktion är framträdande i intervjun med socialarbetaren. Även i detta sammanhang kan man konstatera att det att dessa pojkar har blivit så ofta återplacerade säger en hel del om utmaningen gällande dem. Även om denna mängd av förflyttningar är exceptionellt är de beskrivningar och motiveringar som framkommer i samband med dessa förflyttningar generella och liknande konstruktioner framkommer även gällande andra serviceutbud och stödåtgärder.

Saulis socialarbetare beskriver ett av de barnhem som hon upplevde som bra för att de var ett annorlunda eller exceptionellt barnhem.

Ip1: "Alltså han var besvärlig, men int va han för besvärlig. Jag har en känsla av att sku de ha vari nån annat ställe så sku dom ha ring att nu får ni söka ett nytt ställe åt honom."

Detta citat illustrerar den utmaning som Sauli är för det sociala arbetet i barnskyddet. Detta specifika barnhem uppfattades vara ett undantag bland barnhemmen och de hade den efterlängtnade förmågan av att ta hand om Sauli. Det var inte som "*något annat ställe*". Socialarbetarens uppfattning är att de klarade av någonting som inte andra skulle ha klara av. Saulis behov var sådant att han behövde specialegenskaper och kunnande som bara några få kunde erbjuda. I citatet framgår det också att i fall barnhemmet inte skulle klara av Sauli förblir ansvaret att hitta någonting ersättande hos socialarbetaren. Ifall Sauli uppfattas som för krävande "*får ni* (i praktiken barnskyddssocialarbeten) *söka ett nytt ställe åt honom*". Socialarbetaren i de båda fallen arbetar med pojkarna både i vått och torrt med bättre eller sämre framgång. Även om man på det barnpsykiatriska sjukhuset konstaterade att man inget mera kunde göra med Sauli fortsatte socialarbetaren arbetet i hans sak och uppdraget gavs inte upp eller skyfflades på någon annan trots uppenbara svårigheter att tillgodose Saulis behov. Man kan konstatera att Sauli aldrig var eller blir för svår för socialarbetaren inom barnskyddet. Som det framgår i slutet av Saulis berättelse kommer barnskyddet att med stor sannolikhet jobba med honom ända tills han är 18 år gammal. Handfallenhet uppfattas alltså inte som en egenskap hos socialarbetarna, utan som den uppenbara svårighet som socialarbetarna möter i arbete med pojkar i

och med att det finns en upplevelse att de tillgängliga serviceutbudet inte tillgodoser pojkarnas behov. Jag har valt att använda begreppet handfallenhet eftersom jag upplever att det beskriver väl den bilden man får av materialet, dvs. att socialarbetarna saknar verktyg i bemötandet av pojkar. Det är som om socialarbetarnas händer vore bundna.

Att Sauli är utmanande för det sociala arbetet kommer i uttryck redan i början av hans berättelse. Då det första anmälningarna kommer in angående hans aggressiva och oroliga beteende går socialarbetarna på hembesök. Saulis mamma hänvisas att ta kontakt med familjerådgivningen. Utöver detta så sker inget annat ingripande. Socialarbetaren kommenterar det första kontakten samt om det faktum att Sauli rökte cigaretter redan då.

IPI: ” Så sku han ha varit fem eller sex år så börja han röka. Och int tror jag att man gjorde så mycket, att man gjorde hembesök och med pekfingret sa att så så.”

Intrycket är att det fanns redan då Sauli var bara sex år, en upplevelse av mållöshet i Saulis sak. Problemen i denna situation var inte alls lika grava som de problemförhållanden som uppmärksammades senare. Då vi fortsätter diskussionen tillägger socialarbetaren att hon mer eller mindre delar denna handfallenhet som sina kolleger som då i början handlade Saulis sak.

*IPI: ” Alltså jag vet int. Nu kritiserar jag in mina kollegor alls int.
Harry: ” Vad. Vad kan man göra?
IPI: ” Ja vad kan man annat göra då?. Sku man ha vetat att de går så här så sku man ha kanske (skratt). Jaa. Nå man kan ju säga att om så icke vore så jag ti himlen fore.*

I socialarbetarens reflektion framkommer det också att Saulis tidiga problem uppfattas ha varit en utmaning också för rådgivningen och familjevården.

IPI: ”Och med facit i hand kan man ju fråga sig att borde man då i familjedagvården på i rådgivningen givit akt till det här, men jag tror att man tänker tillbaka för de här alltså. Sauli fyllde ju 13 år nu, [ööö] en tio år tillbaka så int prata man ju nåt om sånärna ADHD barn, utan de va nu annors bara besvärliga barn. Med sånärna, man liksom förstod int va de va liksom kanske vad de e som ligger till grund för det här.”

I Saulis berättelse framgår det att Sauli har växlat mellan barnskyddet och barnpsykiatri och båda parterna har i tur och ordning haft ansvaret om hans vård. Efter det första barnskyddsanmälningarna hänvisades Sauli till familjerådgivningen och det har det huvudsakliga ansvaret över honom under det första åren av berättelsen. Sauli får efter två år remiss till barnpsykiatriska avdelningsundersökningar och familjen hänvisas också i samband med det till barnskyddet. I denna stund placeras Sauli för första gången på mottagningshemmet och avdelningsundersökningarna inleds några månader efter att Sauli flyttade in på mottagningshemmet. Det framgår i berättelsen att dessa insatser inte bidrog till någon synbar förändring på längre sikt. Resultatet av sjukhusundersökningarna förblev också otydliga för socialarbetaren.

IPI: "Nu kommer jag int ihåg, men han sku fortsätta den här terapin. I ärlighetens namn så kommer jag inte, nu har jag säker i hans papper där vad det där nu kom fram till. Men int på deviset att de rekommendera en fortsatt sjukhusvård eller utan en sån härna öppenvårdåtgärder".

Sauli återvände hem efter sjukhusundersökningarna. Sauli placeras dock på nytt då han är på tredje klassen först på ett barnhem och efter några veckor var man tvungen att inta honom på en akutavdelning på grund av hans destruktiva beteende. Sauli hänvisas vidare till en långvariga vårdavdelning på sjukhuset. Sauli är drygt ett år på sjukhus. Han gör inga framsteg och sjukhuset uppger att de inte kan hjälpa honom. Han hänvisas till barnskyddet som placerar honom på barnhem för att åter inom ett halvt år vara tvungen att via en akutavdelning placera honom till en barnpsykiatrisk specialenhet. Sauli är på denna enhet då jag träffar socialarbetaren. Saulis kommande placeringsställe är ett barnhem. Samma mönster upprepas i avdelningsvården som det gjorde tidigare inom öppenvården. Sauli hänvisas av och an mellan dessa två parter och det framgår hos båda parterna svårigheter att klara av Sauli. Jag fråga socialarbetarens uppfattning om samarbetet med psykiatri.

Harry: "Psykiatri har ju varit med här hela vägen på något sätt och ni har ju båda ett syfte att kunna hjälpa Sauli. Kan du beskriva lite de där samarbetet. Hur har det fungera?"

IPI: " Jag är ganska besviken på det där sjukhuset. Han var ju ett år där och inte tycker jag att de liksom int. De var ungefär samma pojke som for dit och kom tillbaka."

Socialarbetaren framlägger tydligt sin besvikelse över den psykiatriska vården. I en annan beskrivning framkommer det att socialarbetaren upplever att sjukhuset inte hade hand med Sauli.

IP1: ” För att int för att jag upplever att inte hade de nån hand med honom där heller där. Han rymde, han klättra upp på taket och sparka på TV antennen där och de fick sitta bakom hans dörr och vakta om nätterna att han int sku klättra opp på taket och, Okej, nå han är väl ett sånt barn som gör sån härdant, men det där det som jag nu tror att psykiatrin eller sjukvården sku ha kunnat, borde nu dom väl ha dom på nåt sätt kunna väl förhindra det.

Den specialenhet som Sauli infinner sig på då jag intervjuar socialarbetaren upplevs dock ha varit bra för Sauli. Det som dock är framträdande är att i socialarbetarens utvärdering av denna vårdperiod är att denna upplevelse baserar sig långt på det att enheten har klarat av Sauli och det finns bara en vag uppfattning om att Sauli gjort eventuellt synbara framsteg.

IP1: ” Jag tror att den här sista sjukhusvistelsen som nu kommer att bli över ett år. Jag tror att dom har klarat av honom. För att den här feedbacken var nog...liksom en en sådan att där har han nog gått framåt. Att va sen. Det vet vi ju sen nu när han kommer till barnhemmet dit till norr att hur reagerar han och hurdan är han.”

Mattis berättelse överskuggas av den försummelsen som uppenbaras genom det framkommandet att ingen socialarbetare handlade Mattis ärende på nästa tre år. Utöver det så framkommer grav försummelse av fosterfamiljen vilket också ledde till en anmärkning från länsstyrelsen. Mattis nuvarande socialarbetare uttrycker klart sitt missnöje med fosterfamiljen och ifrågasätter hela placeringen.

Ip2: ”Jag upplever helt klart att det har begåtts ett misstag och att Mattis placering var helt misslyckad och det här fosterhemmet var inte alls passande, inte åtminstone för honom. Och vet int heller om de är ett passande ställe för nåt annat barn heller”.

Denna skugga som ligger över hela berättelsen är säker på många sätt signifikant och kan inte heller uppfattas som något generellt eller typiskt i socialt arbete inom barnskyddet. Missförhållandet påverkar säkert också hela Mattis barnskyddsprocess och det är ett faktum att arbetet med ett dylikt fall där det föregått grava försummelse är utmanande oberoende av vem eller av vilket kön barnet är. Försummelsen har säkert också påverkat Matti på flera olika sätt. Dessvärre så utgörs socialt arbete i en ofullständig värld vars brister drabbar också barn. Även om

försummelser inte förekommer på alla barnhem och man kan anta att den största delen av den här typens institutioner är bra och lämpade till sitt uppdrag, kan man dock med facit i hand konstatera att dylika försummelser förekommer.

I intervjun med socialarbetaren reflekterar hon också om en övergripande brist i Mattis barnskyddsberättelse som inte enbart gäller fosterhemmet. Hon uppfattar att det finns ett mönster i hur de olika barnhemmen uppfattat Matti.

IP2: ” Ja och med att Matti också böt så ofta plats före de här foster hemmet så han böt ju flera gånger barnhem. Så jag tror att ingen av barnhemmen riktigt satt sig in i den här saken. När han blev så fort den här stygga pojken och på något sätt ett svårt barn. Så jag vet int, men kan föreställa mig att det lätt blir så att ett svårt barn skyfflas undan med alla sina besvärligheter längre bort och lämnas liksom till anstalten. Sen när dessa barnhem int sen orkar så slänger dom honom vidare till följande anstalt och han blir ett sån där paket som svävar där nånstans.

I citatet framkommer det att Mattis besvärlighet uppfattas som en orsak till att han förflyttas så ofta mellan olika ställen. Det framkommer också en konstruktion av att besvärliga barn lätt skyfflas undan. En besvärlig pojke som Matti uppfattas som så utmanande att barnhemmens personal tröttnar och ger upp. Känslan är dock enligt socialarbetaren delvis ömsesidig. Hon har den uppfattningen att också Matti har upplevt de tidigare barnhemmen som dåliga.

IP2: ”Han uppfatta de där barnhemmen som på något sätt dåliga. Han har dåligt, dåliga minnen från dem.”

Svårigheten att bemöta Matti uppenbaras också i andra sammanhang och socialarbetaren finner liknande undanskyfflande av Matti också bland hans socialarbetare. Socialarbetaren upplever att ingen har lyckats med att binda ett förhållande till Matti.

IP2: ”I den här Mattis fall så en stor orsak är att, i det här fallet har socialarbetaren bytts hela tiden och ingen har riktigt lyckats binda ett förhållande eller skulle ha vilja av nån specialorsak behålla Matti. Att socialarbetare har bytts hela tiden.

Man kan bara anta att vad denna specialorsak till att behålla Matti kunde vara. Att ingen av socialarbetarna har lyckats få ett förtroendeförhållande till Matti överensstämmer med det mönster som socialarbetaren uppfattar i fostervården att

ingen riktigt satt sig in i hans sak. Detta illustreras också i den händelsen eller det sättet som socialarbetaren fick ansvaret över Mattis sak.

IP2: "Det här fallet var mycket intressant, att den liksom kom till mig som en blixtnedslag från klar himmel. Alltså det var nog jätte märkligt. Att Mattis mamma flytta och flytta liksom till mitt område. Och Mattis papper bara kom i den interna posten från ett annat område och där fanns ett följebrev där det konstaterades att Mattis mamma flyttade hit.

Harry: "Är det här praxisen?"

IP2: "Praxisen är den att de går enligt föräldrarnas adresser de här barnskyddsklientskapet, men det finns också undantag. Om man har alltså ett bra förhållande och arbetsituationen liksom tillåter och det är på alla sätt möjligt så hålls dom nog kvar."

Uppenbart är att det inte fanns ett bra förhållande mellan socialarbetaren och Matti och man kan även befogat konstatera att Matti undanskyfflades också av socialarbetarna.

Då Mattis socialarbetare tog sig an hans sak efter den treåriga försummelsen upptäcker hon att Matti har problemförhållanden i skolan.

IP2: "Han fick svårigheter i skolan, svårigheter med människorelationer, kom inte överens med läraren, kom inte överens med sina vänner, gråla och var våldsam. Och han gick int me på att. Han va sådär aggressiv pojke och tog lätt till fysiska medel. Och så prata vi där på fosterhemmet om olika sätt att lösa de här problemen. Att vad är det som gör det att han tar så lätt till de där fysiska och att vad är hans liksom sociala färdigheter och terapi behov och sånt. Vi hänvisa honom till terapi, men han vägrade att gå dit. Han upplever liksom att, han pratar int och så litar han int på vuxna. Vilket är helt förståeligt efter vad han har upplevt."

Dessa svårigheter överensstämmer med uppfattningen om den aggressiva, oroliga och besvärliga pojken. Det framgår att socialarbetaren uppfattar Mattis situation som utmanande. Matti uppfattas som aggressiv och det framkommer också att han har svårt att lita på vuxna. Socialarbetarens uppfattning är att Matti borde gå på terapi, men i och med att Matti vägrade att gå förverkligas inte denna stödåtgärd. Även om socialarbetaren etablerat ett förhållande till Matti och utvärderar och inser hans vårdbehov erbjuds Matti inga andra stödåtgärder. Det blev inget av terapin eftersom Matti vägrade gå dit, men samtidigt fanns det inte heller några andra alternativ till buds.

Då Matti senare flyttade till sin moster, skedde det enligt socialarbetaren en förbättring i hans situation, vilket kom i uttryck genom att han ”*gick till skolan och följde alla regler*”. Mattis situation blev dock åter sämre inom kort och det kom fram att han fortsatte att röka cannabis och han var också vid några tillfällen olovligt borta från mostern. Matti hänvisades till regelbundna drogtester. Han hänvisades också till en ungdomsstation som erbjuder missbruksvård för ungdomar. Enligt socialarbetaren har Matti inte bundit sig att gå regelbundet på ungdomsstationen och hon misstänker att han kommer även i fortsättningen att vägra ta emot denna stödåtgärd. Mattis framtid är ännu osäker och planen är att han skulle förflyttas till en stödbostad i anslutning till ett ungdomshem. Förutsättningen för detta är att Matti slutar med att röka cannabis och fortsätter att gå i skolan. Det kommer fram också i samband med detta att socialarbetaren inte har egentliga andra alternativ för Matti om han fortsätter med sitt missbruk. Stödbostadsplatsen ägs av en stiftelse som förutsätter av sina boende att de inte har ett aktivt missbrukarproblem och att ungdomarna har ett regelbundet dagsprogram. Då jag frågar socialarbetaren vad det är som händer med Matti om han fortsätter med att missbruka. Socialarbetarens svar är att ”*då är vi tvungna att hitta ett ungdomshem åt honom*”. Detta nya ungdomshem i fall detta scenario förverkligas blir det sjunde stället där Matti placeras om man inte medräknar placeringen hos mostern.

Alternativa konstruktioner

Föräldrarnas problemförhållanden och barnets omständigheter i hemmet är också av betydelse då socialarbetaren utvärderar pojknas förhållanden. Mattis klientkap i barnskyddet grundar sig främst på föräldrarnas svåra missbruksproblem. Socialarbetarens uppfattning är att föräldrarna var ”*oförmögna att ta hand om sina barn*” och detta var den bärande orsaken till att Matti blev omhändertagen tillsammans med sin syster. Också i Saulis fall är föräldrarnas problem och Saulis hemförhållanden aspekter som tas i hänsyn i arbetet. Socialarbetaren har den uppfattningen att båda föräldrarna har problem med missbruk. Det framkommer också att Sauli ofta går i smutsiga kläder och man har dokumenterat i barnskyddsanteckningarna att barnen är ”*vanvårdade*”. Socialarbetaren lyfter också fram att det funnits misstankar om att det skulle förekomma familjevåld och att

familjen dessutom stundvis har drabbats av svåra ekonomiska problem. Dessa omständigheter har dock inte varit sådana att de skulle ha förorsakat att också Saulis syskon skulle vara föremål för barnskydd.

Det finns konstruktioner om Sauli i materialet där han konstrueras som något annat än som en aggressiv, orolig och besvärlig pojke. Socialarbetaren påpekar i intervjun att Sauli ”*mår dåligt*”. Hans skildras också i barnskyddsanteckningar som ”*psykiskt sjuk*” och det framgår att han uppfattas som ”*svårt deprimerad*”. Sauli uppfattas behöva ”*klara strukturer i livet*”. I intervjun då vi diskuterar de orsaker vilka lett till Sauli svåra beteendestörningar uppger socialarbetaren att:

IP1: ”Så jag har en känsla av att det här Sauli inte har fått den uppmärksamhet. Han har alltid nu så här blivit undanskuffad.”

Saulis socialarbetare berättar också om en händelse som blivit starkt i hennes minne, hur Sauli då han var intagen på sjukhus sprang i famnen på henne och tog henne varmt om halsen. I diskussionerna med sjukhuspersonalen konstaterade de att Sauli hade ett stort ”*behov av vuxna*”.

Mattis socialarbetare beskriver att hon (till skillnad från andra socialarbetare) har lyckats med att få ett förtroendeförhållande med Matti. Detta kommer i uttryck med att ”*Matti kommer alltid gärna och diskuterar*”. Socialarbetaren karakteriserar sitt förhållande till Matti som bra.

IP2: ”Åtminstone är det mera positivt nu att min och Mattis förhållande är bra. Jag har den känslan att Matti litar på mig och vågar berätta saker om sig själv. Han tar självmant kontakt och är aktiv.”

Socialarbetaren uppfattar också att Matti har en förmåga att kunna prata om sina saker även om han också uppfattas vara en pojke som lätt blir aggressiv och uttrycker sig fysiskt och våldsamt. Han uppfattas vara mogen till sin ålder som präglas av att han är både ansvarsfull och skötsam.

IP2: ” Men, då när man diskuterar med honom så han är inte alls oförmögen till det. Han pratar som Runeberg om man ger ett tillfälle åt honom. Men av någon anledning alltså i hans sociala omgivning så använder han int den här färdigheten utan tar till den här fysiken och förmågan att slåss.

IP2: ”Men, hän är [längre paus] han är liksom delvis säkert mognare i förhållande till sin ålder. Att han är liksom ansvarsfull och sköter alla sina angelägenheter att om hans ska gå och hämta sin bussbiljett så gör han det och om jag ber honom att komma hit till klockan 15.15 så kommer han. Att han sköter sig liksom.

Matti uppfattas också ha en enastående förmåga att tänka klart och i ett brett perspektiv. Detta uppfattas vara en exceptionell färdighet och socialarbetaren uppfattar det som en styrka hos Matti.

IP: ” Ja. Han har kapacitet. Intellectuellkapacitet. Att när det finns människor som är svaga och som inte har tillgång till sån här bredare tänkande eller alls till någon sån begreppsligt tänkande, är i en betydligt sämre ställning. Matti har en sån här sällsynt förmåga som är till hans fördel, att hans tänkande är starkt och omfattande. Att det för honom nog framåt.”

Konstruktionen av pojkarna är inte ensidig, utan uppfattningen om pojken är varierande. Det framkommer flera olika sidor av pojkarna i socialarbetarens reflektion. Socialarbetarna dekonstruerar också sin uppfattning om pojkars besvärlighet och det finns antydningar om att socialarbetarnas reflektion är kritisk och de söker alternativa uppfattningar om pojken. Saulis socialarbetare reflekterade bl.a. kring Saulis problematik i förhållandet till den tidiga barndomen och relationen till föräldrarna och konstaterar att det finns ”en annan sida av Sauli” och att ”han är en artig pojke när han vill. Mattis socialarbetare reflekterar kring den kunskap hon har om Matti och för fram att hon inte har tillräckligt med information om Matti. Det framgår att socialarbetaren har en känsla av att den bild man har om Matti är på något sätt ofullständig och förståelsen blir ”på ett vist stadium” och man ”kommer inte under ytan”. Informationen uppfattas som splittrad och bestående av flera olika typers information.

IP2: ”Vi har ingen fullständig helhetsbild av kunden eller av helhetssituationen när vi inte har sån helhetsinformation. Det finns bara vaga såna lösryckta kunskapsnuttar här och där. Och sen den här egna erfarenheten av den här tiden, men där, ja det e bara min erfarenhet som grundar sig på min erfarenhet och synvinkel och som utgår från deras berättelser och i mina egna observationer. Att det kunde finnas mycket mera fakta och exaktare data.”

IP2: ”Nå jag har en slags oklarhet gällande Matti att man har inte undersökt honom tillräckligt bra. Att man kanske inte uppmärksammat några sjukdomar eller andra diagnoser, eller kanske nu in sjukdomar

med någo andra aspekter eller någo grejer som borde ha studerats då han var på fosterhemmet.”

I dessa citat kommer det fram att socialarbetaren uppfattar att den bild hon har om Matti är konstruerad och består av olika slags information. Hon uppfattar informationen som bristfällig och således blir också uppfattningen om pojken ofullständig. Hon lyfter fram vikten av klientens egna perspektiv och uppfattar det som mycket viktig.

IP2: ”Den observationen tycker jag att är hemskt viktig att det att vad klienten själv berättar. Jag uppskattar det enligt min uppfattning hemskt mycket själv och jag tycker att det borde man sats på och ge utrymmer åt den”.

6.3 Konstruktionen av pojksdom i barnskyddsarbete

Konklusionerna av fallstudien

Konklusionerna av fallstudien bygger på den kedja av bevis som uppmärksammats i analysen och redovisats i det tidigare avsnittet. En central princip i fallstudie är att en utomstående läsare skall kunna själva observera att på basen av hurdana bevis den slutliga konklusionen fastställs (Yin 1003, 105–106).

I fallstudien uppmärksammades två mönster som var framträdande i båda pojkars berättelser. Det antagandet som fastställdes i den första hypotesen om att barnets genus konstrueras i barnskyddsarbete fick stöd i pojkarnas barnskyddsberättelser. Det observerades att pojkarnas problemförhållanden uppmärksammades och konstruerades främst utgående från händelser där pojkens beteende framträdde som aggressivt eller oroligt. Pojkarna uppfattades också som besvärliga pga. av det framträdande beteendet.

Det aggressiva och oroliga beteendet kom i uttryck på flera olika sätt, som till exempel öppen aggressivitet och våldsamhet, självdestruktivitet, störande beteende i skolan, stöld och annan brottslighet, söndrande av saker och egendom, missbruk och annat klart avvikande beteende. Pojkarnas störande beteende var förekommande i deras vardag på daghem, skolan, hemma, på barnhemmen och på sjukhuset. Det

aggressiva och oroliga beteendet uppenbarades i flera olika sammanhang och denna typ av beteende var också ofta förekommande i de anmälningar som gjordes till barnskyddet. Pojkarnas behov av vård och annan service utvärderas långt utgående från konstruktionen av deras aggressiva och oroliga beteende. Det framkommer att flera av de beslut gällande pojkarnas boningsställe eller vårdplats baserade sig helt eller delvis på deras besvärliga beteende. Likaså uppfattas pojkarnas framsteg i förhållandet till hårdant beteende de presterar. Avsaknaden av aggressivt eller oroligt beteende uppfattas som framsteg och som en förbättring av problemförhållandet. Det aggressiva och oroliga beteendet var mera framträdande i materialet än andra eventuella beteendemönster eller omständigheter i konstruktionen av pojkarnas problemförhållanden.

Det fanns andra konstruktioner om pojkarnas problemförhållanden, men konstruktionen av den besvärliga pojken var mest framträdande i materialet och det upprepades och var den mest framträdande i båda pojkarnas berättelser. Konstruktionen av att pojkar är besvärliga framkom också bland andra aktörer än enbart hos socialarbetaren. Liknande konstruktioner kunde uppfattas förekomma också inom barnpsykiatri som också inom skolväsendet och daghem. Denna slutsats grundar sig dock enbart på det dokumentationsmaterial som användes i analysen och är material som förekommer bland barnskyddets dokument.

Pojkarna uppfattades som utmanande för det sociala arbetet inom barnskydd, eftersom socialarbetarens upplevelse är att den tillgängliga vården eller servicen inte är tillräcklig eller annars lämplig för att tillgodose pojkarnas behov av vård. Utmaningen kom i uttryck i flera sammanhang i berättelsen både då pojkarna var små och under skolåldern som också då de var tonåringar. Pojkarna var ofta tvungna att bli förflyttade mellan olika placeringsställen som också till barnpsykiatriska sjukhuset. Socialarbetarna hade också stora svårigheter att finna och kunna erbjuda sådan vård som uppfattades fylla pojkarnas behov. Båda pojkarna hade också varit i behov av specialiserad vård. Även om man gjort betydliga insatser i pojkarnas ärende har de inte gjort större framsteg utan problemen har antingen varit bestående eller försämrats. Dessa förhållanden stöder antagandet som fastställdes i den andra hypotesen. I och med att pojkarnas behov inte blev tillgodosedda vare sig av

socialarbetaren eller av de övriga serviceutbudet, tyder det på att pojkarna ställning i barnskyddsarbete är marginaliserad.

Pojkar konstrueras också på alternativa sätt och socialarbetarna dekonstruerar stundvis konstruktionen av den besvärliga pojken. Det var framträdande att socialarbetarna utvärderar kritiskt sin uppfattning om pojkarna och var medvetna om den uppfattning de hade om pojkarna var delvis ofullständig och därmed också konstruerad. Dessa konstruktioner förekom dock inte generellt i båda berättelserna.

Resultatet i förhållande till tidigare forskning

I och med att också barnets genus konstrueras i barnskyddsarbete är det en signifikant faktor i utförandet av det praktiska barnskyddsarbetet (Scourfield 2003, 39). Barnets omständigheter och behov av service utvärderas dels beroende på barnets genus. Tidigare forskning har visat att det finns svårigheter med att engagera mannen i barnskyddsarbete (Scourfield 2003, 60–82; 163–165; Daniel & Taylor 1999, 217). Mannen lämnas ofta utanför även ifall där han uppfattas vara det främsta orsaken till problemförhållandet. Det har observerats att det saknas konkret kunskap i professionellt bemötande av mannens problematik (Daniel & Taylor 1999, 210–211).

Samma uppenbara svårighet tycks gälla även för bemötandet av pojkars problematik. Det saknas tillsvdare kunskap om konkreta stödåtgärder för pojkar med besvärligt och oroligt beteende eller åtminstone finns det knappt med stödåtgärder för pojkar med denna typ av beteendemönster. Å andra sidan kan man också ifrågasätta hela social- och hälsovårdens beredskap att bemöta och förebygga pojkarnas ogynnsamma beteendeutveckling. Varken i Mattis eller Saulis fall lyckades man ingripa i denna ogynnsamma beteendeutveckling trots att socialarbetaren uppmärksammade pojkarnas problemförhållande och behov av stödåtgärder i ett tidigt skede, innan pojkarnas beteende framträdde som alltför besvärligt. Det fanns inte serviceutbud eller brukliga interventioner för att förhindra den sexåriga Sauli från att röka. Samma gällde också ingripandet av den sjuåriga Mattis aggressiva och oroliga beteende på mottagningshemmet. Kunskapen om pojkarnas problemförhållande förhindrade inte den ogynnsamma utvecklingen. Man kan

överlag ifrågasätta om man genom barnskyddets insatser och hjälpförsök faktiskt lyckades bemöta pojkarna (jämför Glauser 1997, 161; Forsberg 2002, 81–89). Pojkarnas problemförhållanden utvecklades länge mot det sämre trots alla hjälpinsatser.

Uppfattningen att pojkar har en normativ och fördelaktig position kan ifrågasättas (jämför Hearn, 1997 41–53). Pojkarnas behov av service tillgodosågs inte genom de generella serviceformerna utan pojkarna behövde specialiserade serviceformer. Man kan också med goda skäl ifrågasätta uppfattningen om att pojkar genom sitt extroverta beteende uppmärksammas i en för pojkar gynnsam bemärkelse. Den uppmärksamhet som Matti och Sauli drog på sig hade ingen förmånlig inverkan på deras situation. Tvärtom kan man hävda att uppmärksamheten, som för det mesta var av negativ prägel, bidrog till den övergripande konstruktionen av mållöshet i handläggandet av deras barnskydd.

Både Mattis och Saulis socialarbetare uppfattade positiva egenskaper hos pojkarna. Dessa resurser blev dock klart i skuggan av den övergripande konstruktionen av den besvärliga pojken. Resultaten vittnar om att det finns en ensidig normativ uppfattning om pojkar (jämför Garbarino 2000, 87–121; Pollack 1999, 31–45). Denna ensidiga uppfattning om pojkar kom också fram i Mattis och Saulis berättelse, även om det också fanns vaga alternativa konstruktioner. Min upplevelse blev också den att det sist och slutligen var lite som om pojkens egna perspektiv fick framträda i berättelsen.

Inom den nya barndomsforskningen har man börjat uppfatta vikten av barnets delaktighet i kunskapsbildningen om barn (Hurtig 2003, 32). Införlivandet av detta perspektiv är också viktigt med tanke på att utveckla konkreta stödåtgärder för pojkar. En förutsättning för utvecklandet av ändamålsenlig service är att skapa ny kunskap om pojken och pojkskap. Vi har en förmåga att känna igen pojkarnas problemförhållanden, men vi har mycket lite kunskap om hur man bemöter pojkens problemen som också kunskap om vad pojkskap är och hurdan uppfattning pojkar har om sig själva. Lika lite vet vi om pojkars egna erfarenheter barnskydd och hjälparbete över huvudtaget (jämför Daniel & Taylor 1999, 210–211).

Lundström och Sallnäs (2000, 199 –201) hävdade i sin studie att det är ett könsmässigt delat norm- och åtgärdssystem för flickor och pojkar inom socialvården. Denna observation fick inte stöd i Saulis och Mattis berättelse. Tvärtom framgick det att åtgärdssystemet är mer eller mindre könsblint och det framkom att det inte fanns lämpliga åtgärdssystem för pojkar i det generella åtgärdssystemet. De besvärliga pojkarna hänvisades till familjerådgivningen och barnpsykiatriska polikliniken utan någon närmare definition av könsmässiga behov. Överlag så gav pojkarnas berättelse intrycket av att deras problemförhållanden inte åtgärdades, utan snarare klarades av, vilket också framgår i det avseendet att trots omfattande interventioner är pojkarnas problemförhållandet långt från avklarade.

Pattman, Frosh och Phoenix (2005) studie visade att pojkars konstruktion om sig själva är mångfacetterad och dessa alternativa konstruktioner kommer i uttryck framförallt i individuella samtal med en förtroendefull vuxen. Att bemöta pojken förutsätter att det bereds lämpliga tillfällen för pojkar för ett förtroendefullt bemötande. Mattis socialarbetare konstaterade i intervjun att Matti har en god förmåga att prata. Det framgår att det finns goda grunder för bemötandet av pojken också i form av samtal. Förutsättningen är dock den att det bereds lämpliga tillfällen.

Reflektioner om studien

Yin (2003, 160–165) hävdar att en bra fallstudie skall innehålla fem olika aspekter. Fallen som studeras skall vara *signifikanta* i förhållandet till forskningens syfte eller i det avseendet att fallen är marginella fenomen med ett brett intresse bland allmänheten eller signifikanta i förhållande till teori, policy eller praktik. Fallen skall också studeras *genomgående* och i förhållande till den kontext som fenomenet kommer i uttryck. Ytterligare hävdar Yin att förutsättningen för en välgenomförd fallstudie är att man också tar i beaktande *alternativa perspektiv* på fenomenet. Utöver detta skall man i redovisningen av fallen klart framföra *bevis* som konklusionerna bygger på och bevisföringen skall dessutom framföras så att de *engagera* läsaren att fortsätta läsa.

Att studera barnet i barnskyddsarbete genusspecifikt är en fortsättning på den barncentrerade barnskyddsforskningen där barnet och barnets omständigheter är i fokus. Betydelsefullt är erkännandet att barnet utvärderar och uppfattar individuellt sin situation och barnets genus är av betydelse i denna perception (jämför Prout & James 1997, 8) . Detta gäller också för omgivningens och inte minst de professionellas uppfattning om barnet. Socialarbetare som också andra inom hjälparbetet uppfattar barnet utgående från barnets genus. Denna konstruktion av genus och konstruktionens betydelse uppenbarades i de båda utvalda berättelserna och i det avseende kan jag konstatera att Mattis och Saulis fall var signifikanta både när det gäller allmän praktik i barnskyddsarbete och beträffande pojkarnas ställning i barnskyddsarbete.

I studien har jag strävat efter att framställa ett helhetsperspektiv av pojkarnas berättelser och jag har utgått ifrån all den aktuella kunskap som socialarbetaren utgår ifrån i bemötandet av pojken. Materialet bestod av både anteckningar och intervju med socialarbetaren. Analysmaterialet är inte litet även om det handlar om två fall. I detta avseende har jag studerat berättelserna genomgående. Jag har i efterhand dock fått uppfattningen att jag gärna skulle ha kunnat gå mera in på djupet med fallen i avseende att mera ingående analysera de alternativa konstruktioner som socialarbetarna också uttryckte.

Jag har ofta den upplevelsen att sociala arbetets uppdrag förenklas i de kritiska uppläggen om socialt arbete. Kritikerna fångar sällan upp det sociala arbetets komplexitet och det erbjuds ofta enligt min uppfattning för enkla lösningar till problemställningar inom socialt arbete. Jag uppfattar mig delvis göra mig skyldig till en liknande förenkling av det sociala arbetet inom barnskyddet. Socialarbetets komplexa väsen behöver mera insyn och det konkreta som jag anser att saknas är de kritiska reflektionerna som socialarbetaren lite kom in på under intervjun, men som blev till sin omfattning få och vaga. Intervjuerna kunde ha varit flera än enbart en.

Materialet kunde också eventuellt ha kompletterats med gruppintervjuer med socialarbetare för att få insyn i de kollektiva konstruktionerna av pojkar i barnskyddsarbete. Det visade sig vara förhållandevis lätt att finna lagbundenheter

och strukturer i de två utstuderade fallen. Det skulle säkert också ha varit relativt lätt att utvidga materialet också på bredden och analysera flera fall än enbart två. Detta kunde också ha bidragit till en mera omfattande insyn i de alternativa konstruktionerna av pojkar i barnskyddsarbete. Man kan också konstatera att de fall som presenterades var delvis exceptionella. Båda pojkarna hade en mycket svår problematik och det var dessutom placerade i flera repriser. Barnskyddsarbete begränsas inte enbart till dylika fall, utan barnskydd utövas också enbart som öppenvård. Dessvärre är även denna svårare typ av klientel en del av barnskyddets vardag och det som kom fram då jag pratade med båda socialarbetarna var att dessa fall är sådana som tar en hel del av socialarbetarnas arbetstid och således är de representativa exempel av vad socialt arbete inom barnskyddet kan handla om. Det skulle dock ha varit ett komplement till materialet att få in ännu något fall som eventuellt inte skulle bo på barnhem, utan vara inom stödåtgärderna för öppenvården.

I analyseringen av data har jag strävat efter att ingående beskriva på vilket sätt materialet analyseras, för att möjliggöra att läsare självständigt skall kunna bedöma undersökningens validitet (jämför Heino 1997, 119–121). Ytterligare har jag strävat efter att så öppet som möjligt föra fram den kedja av bevis i materialet som konklusionen bygger på (Yin 2003, 105). I redovisningen av resultaten har jag därför strävat efter att låta bevisen tala för sig själv, genom att hänvisa till direkta citat både i dokumentationsmaterialet och i intervjumaterialet.

Jag har framfört också att utgångspunkten för analysen har varit en intuition gällande pojkar vilket härstammar från mina egna upplevelser och observationer av att jobba som socialarbetare inom barnskyddet. Denna intuition har också fungerat som det primära mönstret i utvecklandet av den teoretiska prepositionen som explikationsuppbyggnadsanalysen bygger på. Analysen har i detta avseende styrts av intuitionen och jag har målmedvetet försökt finna strukturer som stöder intuitionen. Jag upplever dock inte att denna analysmetod skulle vara sådan att intuitionen skulle vara så styrande att den skulle ha färdigt dikterat analysens resultat utan att ge materialet en chans att tala för sig. Jag har strävat efter att presentera sammanfatta, pojkarnas berättelse och enligt bästa förmåga försökt bevara de autentiska skildringar om pojkarnas öde så som det står skrivet i dokumentationsmaterialet. Jag har också

försökt använda de uttryck som förekommer i materialet i de sammanfattade berättelserna. Jag utgår ifrån att validiteten förstärks i och med att intuitionen mobiliserats öppet som ett analysredskap och att jag i alla sammanhang har åskådliggjort de hypoteser eller den antecipationen som jag utgått från i analysen (jämför Yin 2003, 116).

Genom de generella frågeställningarna har jag också försökt bidra till öppen redovisning av forskningsprocessen. De generella frågeställningarnas syfte är att öka reliabiliteten i det avseendet att dessa resultat kan jämföras med andra undersökningar (Georg & Bennet 2005, 86). Jag upplever att bedömningen av reliabiliteten inte skall bedömas utgående från det att man i andra sammanhang eller i andra material finner alternativa konstruktioner. I detta material konstruerades pojkar på flera olika sätt och jag har också konstaterat att det inte är uteslutet att liknande konstruktioner kunde gälla även för en del flickor. Reliabiliteten kan dock uppfattas som svag ifall de konstruktioner som lagts fram här skulle vara så exceptionella att det inte kunde återfinnas i andra sammanhang.

Studien har som helhet varit reflektiv och i reflektionerna har utgångspunkten varit min egen socialarbetarbakgrund, men också det faktum att jag själv är en man med personlig erfarenhet av att vara pojke. Dessa två aspekter har varit betydelsefulla element i beaktandet av pojkskildring i barnskyddsarbete. Det är också dessa aspekter som fått mig att överhuvudtaget engagera mig i forskningsfrågan. Att jag själv som forskare är engagerad i forskningsområdet är en betydelsefull drivkraft i genomförandet av forskningen. Förhoppningsvis förmedlas även mitt intresse för pojkars ställning inom barnskyddet i texten och lyckades förmedla engagemanget till läsaren.

7 Avslutande diskussion

Jag tog mig friheten och kontaktade Mattis och Saulis socialarbetare för att höra mig för hur pojkarna har det i livet. Det hann förlöpa ett år sedan jag intervjuade socialarbetarna och samlade in informationen om ifrågasvarande pojkar. Saulis situation är enligt socialarbetaren förhållandevis bra och han har funnit sig till rätta i

det familjegrupphem han flyttade till efter placeringen på specialenheten för barn med psykiska problem. Enligt socialarbetaren är situationen lugn och för tillfället föreligger inga som helst bekymmer angående honom. Sauli bor på familjegrupphemmet och lever ett förhållandevis normalt liv. Mattis situation är fortsättningsvis svår och han vårdas för tillfället på en rehabiliteringsenhet för unga missbrukare. Mattis socialarbetare berättade att hon känner stor sorg för det faktum att alla insatser som hon vidtagit i Mattis sak har varit otillräckliga. Socialarbetaren berättar vidare att Mattis förhållande till henne är ambivalent och hans beteende har stundvis varit osakligt och hon upplever att hon inte längre åtnjuter Mattis förtroende. Mattis framtid är ännu oklar och det finns en stark antydning om att han följer sina föräldrars fotspår och utvecklar ett svårt missbruksproblem.

Jag ser inte dessa avslutande skildringar som något slutligt resultat av barnskyddsarbetets insatser. Pojkarnas berättelse forstsätter med det liv som går vidare och inom en snar framtid återspeglas deras verkligheten någon annanstans än i barnskyddsarbetets vardag. Ett faktum är att också socialt arbete är begränsat och otillräckligheten är en bestående verklighet i socialt arbete inom barnskydd. Barnskyddsarbetet kan dock utvecklas och den slutsats som denna avhandling redovisade, visar att det finns ett behov av utvecklandet av bemötandet av pojkar. Framförallt vill jag framhäva vikten av att ifrågasätta och kritiskt analysera hur vi uppfattar pojkar och pojkars behov av service. Överlag så finns det ett behov av att berika våra uppfattningar om pojkar genom att erkänna att också pojkskolexistens är någonting mångfacetterat. Själv efterlyser jag vidare forskning av pojkskolexistens genom vilken man kunde få mera insyn i hur pojkarna uppfattar sig själva och hurdana erfarenheter de själva har om socialt arbete och social- och hälsovård överhuvudtaget. Detta handlar långt om att utveckla en genusmedvetenhet om barn. Detta kunde vara en naturlig utveckling för den nya barndomsforskningen i socialt arbete. Samtidigt hoppas jag att genusforskningen finner ett större intresse i barnets genus och inser betydelsen av genuset i förhållande till barnen.

För att ännu återgå till Mattis och Saulis berättelser, vill jag som avslutning framlägga att det framstår som ett oerhört ansvarsfullt och krävande uppdrag att handlägga dylika barns barnskyddsärenden och jag vill framföra min högaktning för

de insatser och den personliga kompetens som socialarbetarna uppvisade i handläggningen av pojkarnas ärenden. Samtidigt vill jag också medge att jag känner en viss förargelse över pojkarna öde i det avseende att det förhåller sig uppenbart att det finns en bristande beredskap i att tillmötesgå dessa besvärliga, men hjälpbehövande pojkars behov. Det borde helt enkelt inte få vara så. Förebyggande arbete och tidigt ingripande har varit ett av de mest framträdande uppläggen inom barnskyddsdebatten och dessa förebyggande åtgärder betonas också i det lagförslag som godkändes i riksdagen under våren (Barnskyddslagen 13.4.2007/417, 4 §). I ljuset av Mattis och Saulis berättelser uppenbaras barnskyddets utvecklingsbehov dock på ett annat håll än i det förebyggande arbetet. Åtminstone upplever jag det som förhållandevis klart att man inte genom tidiga ingripande eller tidigare lätta öppenvårdsstödåtgärder kunde ha bidragit till någon betydelsefull förändring av pojkarnas öde. Pojkarnas problemförhållanden var omfattande från första början och bristen i beredskapen fanns inte i det tidiga stödåtgärden utan inom det egentliga barnskyddets åtgärdssystem. Tidiga åtgärder kan inte ersätta barnskyddsarbete, men kan i bästa fall vara ett tillskott i utövandet av detta krävande uppdrag att värna om barnens hälsa och utveckling.

Litteratur

Alasuutari, Pertti (1994). Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.

Autonen-Varaniemi, Leena (2004). Onko miehellä kotia sosiaalityössä. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Barnskyddslagen (5.8.1983/683). www.finlex.fi.

Barnskyddslagen (13.4.2007/417). www.finlex.fi

Berger, Peter och Luckman Thomas (1994). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki. Gaudeamus Kirja.

Burr, Vivian (1995). An Introduction to social constructionism. London. Routledge.

Corsaro, William A (1997). The Sociology of Childhood. Thousand Oaks, California. Pine Forge Press.

Daniel, Brigid & Taylor, Julie (1998). The rhetoric versus reality: a critical perspective on practice with fathers in child care and protection work. Child and Family Social Work (1999), sidorna 209–220.

Fagerström, Birgitta (2003). IT –användning – En analysmodell för IT-nytta. Luleå. Tekniska universitetet. <http://epubl.ltu.se/1402-1544/2003/24/LTU-DT-0324-SE.pdf>

Fielding, Nigel (1993). Ethnography. I verket Gilbert, Nigel (red.) Researching social life. London. Sage.

Forsberg Hannel, (2002). Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa: arviointi tutkimus Lapsen aika projektista. Helsinki. Ensi- ja turvakotienliitto.

Forsberg, Hannele, Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006). Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. I verket Forsberg, Hannele m.fl. (2006) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Forskningsetiska delegationen (2002). God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den. (<http://www.pro.tsv.fi/tenk/htksve.pdf>).

Garbarino, James. (2000). Pojkar som gått vilse. Varför våra söner blir våldsamma och hur vi kan rädda dem. New York. The Free Press.

Georg, Alexander & Bennet, Andrew (2005). Case studies and theory development. Cambridge, Mass. MIT Press.

Gilligan, Carol (1982). In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development. Cambridge, Massachusetts and London. Harvard university Press.

Glaser Benno (1997). Street Children: Deconstructing the construct. I verket Prout, Alan och James, Alison (red.) Constructing and Reconstructing Childhood. New York och London. RoutledgeFalmer.

Granfelt, Riitta (1998). Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2004). Marginaalitarinoita- asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Hainsworth, Gilly. (1996). Working with boys. I verket Cavanagh, Kate and Cree, Vivienne E. (red.) Working With Men: Feminism and Social Work. London & New York. Routledge.

Hearn, Jeff (1998). Troubled masculinities in social policy discourses: young men. I verket Popay, Jennie, Hearn, Jeff och Edwards Jeanette (red.) Men, Gender Divisions and Welfare. London & New York. Routledge.

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (2000). Kön och socialt arbete – en introduktion. Socialvetenskaplig tidskrift 2000, nummer 1-2, sid. 3-13.

Heino, Tarja (1997). Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Jyväskylä. Gummerus. Kirjapaino Oy.

Heino Tarja (2005). Lapsen tieto tutkimuksessa ja käytännössä. I verket Hänninen, Sakari m.fl. (red.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki. Stakes.

Heiskala, Risto (2004). Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki. Gaudeamus.

Hendrick, Harry (1997). Construction and reconstructions of British Childhood: An Interpretative Survey 1800 to the Present. I verket Prout, Alan och James, Alison (red.) Constructing and Reconstructing Childhood. New York och London. RoutledgeFalmer.

Honkatukia, Päivi & Pösö, Tarja (2004). Rajattu tila, sukupuoli ja väkivalta- nuoret puhumassa väkivallasta koulukodissa. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Honkatukia, Päivi (2004). Väkivalta ja tyttöys koulukodissa. I verket Janhukainen, Markku m.fl. (red.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.

Honkatukia, Päivi, Nyqvist, Leo & Pösö Tarja (2004). Väkivalta koulukodista käsin. I verket Janhukainen, Markku m.fl. (red.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.

- Hurtig, Johanna (2003). Lasta suojelemassa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi. Lapin Yliopistopaino.
- Hurtig, Johanna (2006). Lasten tieto sosiaalityön haasteena. I verket Forsberg, Hannele m.fl. (red.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-Kustannus.
- Hänninen Jorma (2004). Sosiaalityön miehet ja huoltapitävä valta. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.
- James, Alison, Jenks, Chris & Prout, Alan (1998). Theorizing childhood. Cambridge. Polity Press.
- Johansson, Anna (2005). Narrativ teori och metod. Lund. Studentlitteratur.
- Jokinen, Arto (1999). Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus. I verket Jokinen Arto (red.) Mies ja muutos -Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere. Tampere University Press.
- Juhila, Kirsi (1999). Tutkijan Positiot. I verket Jokinen, Arja m.fl. (red.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.
- Karlsson (2005). Lapset tiedon ja kulttuurin tuottajina. I verket Hänninen, Sakari m.fl. (red.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki. Stakes.
- Kuronen, Marjo, Granfelt Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004). Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. I verket Kuronen, Marjo m.fl. (2003). Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Kääriäinen, Aino (2003). Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina: dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikkaa. Helsinki. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Kääriäinen, Aino (2006). Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. I verket Forsberg, Hannele m.fl. (red.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-Kustannus.
- Lundström, Tommy & Sallnäs, Marie (2003). Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvärden. Socialvetenskaplig tidskrift 2003, nummer 2-3, sid. 193-213.
- Montgomery, Heather (2005). Gendered Childhoods: a cross disciplinary overview. Gender and Education. Vol. 17, No 5, sid, 471–482.
- Nyqvist, Leo (2001). Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos prosessiarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymisestä tukevasta asiakastyöstä. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Nyqvist, Leo (2004). Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Oranen Mikko (2001). Juuret, raamit ja numerot- Lapsen aika projektina. I verket Oranen Mikko (red.) Perheväkivallan varjossa: raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.

Pattman, Rob, Frosh, Stephen & Phoenix, Ann (2005). Constructing and experiencing boyhoods in research in London. Gender and education. Vol. 17, No. 5, December 2005, pp. 555-561.

Pekkarinen, Elina (2006). Murrosikäisten tyttöjen kokemukset lastensuojelun ryhmätoiminnasta. I verket Forsberg, Hannele m.fl. (red.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Petrelus, Päivi (2004). Naistapaiset hoivaeettiset lähestymistavat sosiaalityössä. I verket Kuronen, Marjo m.fl. Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Pringle, Keith (1998). Men and Childcare: policy and practice. I verket Popay, Jennie, Hearn, Jeff och Edwards Jeanette (red.) Men, Gender Divisions and Welfare. London & Newyork. Routledge.

Pollack, William (1999). Tosi poikia. Helsingfors. Otava.

Prout, Alan och James, Alison (1997). A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems. I verket Prout, Alan och James, Alison (red.) Constructing and Reconstructing Childhood. New York och London. RoutledgeFalmer.

Pösö, Tarja (1993). Kolme koulukotia. Tampere. Tampereen yliopisto.

Ragin, Charles C (1994). Constructing social research: the unity and diversity of method. Thousand Oaks, California. Pine Forge Press.

Riemann Gerhard (2003). A Joint Project Against the Backdrop of a Research Tradition: An Introduction to "Doing Biographical Research. Forum: Qualitative Social Research. Volum 4, No. 3, Art. 18 -September 2003. <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-03/3-03hrsg-e.pdf>

Scourfield, Jonathan (2003). Gender And Childprotection. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Palgrave MacMillan.

Sinkkonen, Jari (2005). Elämäni poikana. Helsinki. WSOY.

Solberg Anne (1997). Negotiating Childhood: Changing Constructions of Age for Norwegian Children. I verket Prout, Alan och James, Alison (red.) Constructing and Reconstructing Childhood. New York och London. RoutledgeFalmer.

Swärd, Hans (1999). Att forska om utsatta. Socialvetenskaplig tidskrift 1999, nummer 2, sid. 172–183.

Tuulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2005). Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. I verket Karvinen-Niinikoski, Synnöve, Nylund Marianne & Hoikkala, Susanna (red.) Sosiaalityön käytännön tutkimus. Helsinki. Palmenia Kustannus.

Törrönen, Jukka (2005). Toinen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. I verket Hänninen m.fl (red.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki. Stakes.

Törrönen, Maritta (1999). Lasten arki laitoksessa: elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki. Yliopistopaino.

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language (1994). New York. Gramercy Books.

Wilson, Monica. (1996). Working with the CHANGE Men's Programme. I verket Cavanagh, Kate and Cree, Vivienne E. (red.). Working With Men: Feminism and Social Work. London & New York: Routledge.

Yliruka, Laura (2005). Sosiaalityön itsearviointi kontekstuaalisena käytäntönä. I verket Karvinen-Niinikoski, Synnöve, Nylund Marianne & Hoikkala, Susanna (red.) Sosiaalityön käytännön tutkimus. Helsinki. Palmenia Kustannus.

Yin, Robert K (2003). Case study research: design and methods. Thousand Oaks, California. Sage Publications.